

Яраслаў Кастыцэвіч 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

АНТОН САКОВІЧ 11

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 43 (2580) Год L

Беласток, 23 кастрычніка 2005 г.

Цана 2,00 зл.

Выстава — працягвалася 2 з паловай дня (!) — ставіла націск галоўным чынам на базэльянскі і уніяцкі характар Супрасльскага манастыра...

Кароткае жыццё выставы

Першы раз сустрэўся я з цензурай. Здавалася, што адышла яна ўжо ў нябыт. Тут аказалася, што яшчэ будзем Еўропу, — гаварыў у час адкрыцця выставы „Супрасль — 500 гадоў гісторыі манастыра” яе куратар Марэк Залеўскі, супрацоўнік Археалагічнага музея ў Варшаве.

Калі якраз у праваслаўным манастырскім комплексе ў Супраслі разгарэліся рамонтныя работы, у тэатральным Палацы архімандрытаў прагучала „Gaude Mater Polonia” ў выкананні мясцовага каталіцкага хору. Так адкрывалася экспазіцыя, прысвечаная гісторыі гэтай еўрапейскай жамчужыны праваслаўя.

Выстава мела працягвацца даўжэй. Фактычна была адкрыта ў мінулую пятніцу пасля абеду, а закрылі яе ўжо ў панядзелак. Такая самая экспазіцыя ў Варшаве пару тыдняў таму прэзентавалася месяц. У залах Палаца архімандрытаў, у якім змяшчаецца філіял Падляшскага музея, нават тры два з паловай дня некаторыя эстампы з гістарычнымі апісаннямі гісторыі Супрасльскага манастырскага комплексу былі заслонены ад наведвальнікаў паскамі паперы. На вернісажы не паявіўся архімандрыт Гаўрыіл; якраз прабываў у Грэцыі. Былі, аднак, прадстаўнікі Праваслаўнай царквы, але таксама і каталіцкай. Дырэктарам Падляшскага музея Анджэем Ляхоўскім сардэчна быў прывітаны адзін з айцоў-правінцыялаў базэльянаў, былога ўласніка гэтага месца:

— Міла мне, што айцец прыехаў на старое смецце.

Ідэю сарганізавання выставы ў Палацы архімандрытаў прыдумала жонка яе камісара.

— Не былі тут выкарыстаны важныя памяткі ці помнікі, а яны тут вельмі каштоўныя, такія як „Супрасльскі кодэкс”, якога копію можна тут пабачыць, — тлумачыў Марэк Залеўскі.

На экспазіцыі прэзентаваліся галовачныя лісты базэльянскіх выданняў, друкаваных у Супрасльскім манастыры для рэлігійных друкаў, выдадзеныя для Уніяцкай, Стараверскай і Праваслаўнай цэркваў. Былі таксама копіі выданняў мастацкай літаратуры, якія друкавала базэльянскае выдавецтва, якое прапагандавала ідэі эпохі Асветніцтва.

Экспанаваліся, перакладзеныя адным з базэльянаў, „Падарожжы Гулівера” Джанатана Свіфта, тагачасны бестселер, упершыню тут выдадзены ў Рэчы Паспалітай.

Фота РАІНЫ СТЭФАНЧУК

Бурмістр Супраслі Віктар Грыгенч і дырэктар Акруговага музея ў Беластоку Анджэй Ляхоўскі — суарганізатар выставы

— У сапраўднасці не мае гэтая кніга нічога супольнага з маладзёжнай літаратурай. Гэта філасофскі твор, які аналізуе становішча англійскага грамадства таго часу. У іншым плане, роздумаў над самім сабой, я б прапанаваў яшчэ раз гэтую кнігу супраслюкам, — падкрэсліў Марэк Залеўскі.

На выставе былі паказаны таксама здымкі з выявамі даўніх інтэр’ераў тутэйшай царквы. Наўпрост да ўваходу знаходзіўся вялікі здымак-эстамп вялікага барочнага іканастаса. Гэтыя і іншыя здымкі інтэр’ераў храма выканаў малады археолаг, які ў 1910 годзе прыехаў у Супрасль накіраваны сюды Маскоўскім археалагічным таварыствам, каб апісаць іканастас і выдаць кансультацыю наконт яго:

— Гэта быў найбольш цудоўны іканастас на землях Рэчы Паспалітай, — гаварыў камісар экспазіцыі. — Хацелі яго, аднак, разабраць. Дзякуючы кансультацыі маладога археолага ўдалося тады яго захаваць у выніку пратэсту накіраванага царскім уладам Маскоўскім археалагічным таварыствам. Застаўся ён тут да II сусветнай вайны. Тады савецкія акупанты парубалі яго і спалілі ў печы.

Да сёння захаваўся, паказаныя на выставе, тры фрагменты іканастаса. Памяць аб ім захавалася таксама дзякуючы архімандрыту Мікалаю Далматаву, зачынальніку кансервання фрэскаў:

— Займаўся ён таксама моцна русіфікацыяй, але і цаніў гісторыю гэтага месца, — прыгадаў Марэк Залеўскі.

У апошніх вітрынах выставы апынуліся каштоўныя помнікі, якія паходзяць з археалагічных раскопак, між іншым XVIII-вечныя печныя кафлі ды посуд, якім карысталіся манахі ў XVII і XVIII стагоддзях. На адной са сцен вісеў невялікі сакральны абраз базэльяніна і мастака Антонія Грушэцкага з другой паловы XVIII стагоддзя. Некаторыя ягоныя працы спадабаліся былі каралю Зыгмунту Аўгусту Панятоўскаму, які набыў іх.

— Выстава рыхтавалася год. Шкада толькі, што так каротка можна яе глядзець, — шкадаваў камісар. — Гэта не мае рашэнне.

Хоць ніхто ўголас гэтага не сказаў, адбылося гэтак з-за ўмяшання кіраўнікоў манастырскага комплексу. Як неафіцыйна даведаліся мы, гаворка ішла аб мерытарным баку выставы. Яе аўтары неадназначна патрактвалі яго праваслаўныя карані. Мела гэта выраз асабліва ў змесце эстампаў-надпісаў і ў каталогу выставы. Вось адзін з прыкладаў: „klasztor Bazylianusz przejeży przez Cerkiew prawoslawna”. Такія фармулёўкі асацыяваліся з іміджам Царквы-захопніцы. Іншы фрагмент падрываў ролю праваслаўя ва ўзнікненні манастыра: „Powstały w duchu Unii Florenckiej należał do Kościoła unickiego, później do Cerkwi prawoslawnej i Kościoła gzymskokatolickiego”. Ідэя ўсяе выставы ставіла націск галоўным чынам на базэльянскі і уніяцкі характар гэтага месца.

РАІНА СТЭФАНЧУК

Самапаланізацыя 2

Яўген ВАПА

Для нас, беларусаў Беларускай часткі праваслаўных вернікаў Польшчы, вестка пра польскія багаслужбы была нечаканасцю і навіной вельмі балючай. Справа ў тым, што ў большасці на плячах нас, беларусаў, спачывае цяжар утрымлівання Праваслаўнай царквы ў Польшчы...

Беларуская сцяна 2

Віктар САЗОНАЎ

З 1994 года ў маладой беларускай дзяржаве ўлады сталі будаваць свае сцены. Напачатку гэта былі памежныя зоны, якія мелі на мэце аддзяліць сцяной Беларусь (і не толькі Беларусь) ад заходніх суседзяў. (На ўсходзе ў гэты час выкопваліся памежныя слупы...

Урокі з душою 4

Г. Кандрацюк: Гісторыя ўсёй задумы доўгая і складаная. Калі мы перайшлі ў новую школу, там атрымалі сваю залу. Разам з настаўнікам рускай мовы. Нам хацелася, каб наш клас быў іншы, такі з душой. Падумалі пра этнаграфічны куточак. Частку прадметаў перанеслі са старой школы, сталі іх аднаўляць, збіралі новыя. Часта на ўроках дзедзі пытаўся як называецца той або іншы прадмет...

Сустрэча з Тускам 2

РАІНА СТЭФАНЧУК

У адрас „Нівы”, Дональд Туск сказаў: — Мабыць, пракуратура кіравалася ў гэтай справе празмернай суровасцю. Але сталася гэтак, калі пры ўладзе не былі ні Права і справядлівасць, ні Грамадзянская платформа, а людзі, якія дэкларавалі пашану для правоў меншасцей...

Свой патрон 8

В. Ляшчынскі: Ужо ў сямідзесятых гадах бацькі нашых дзяцей, якія вучыліся ў Яраслава Кастыцэвіча, прапанавалі ўстанавіць яго патронам школы. Мае суразмоўцы цёпла і сардэчна ўспаміналі дырэктара Кастыцэвіча. Аднак у той час сын праваслаўнага свяшчэнніка не мог быць патронам. У сямідзесятых гадах патронамі выбіралі камуністаў, вядомых пісьменнікаў або мастакоў...

Мастацкія сустрэчы 9

Аляксей МАРОЗ

Мастацкія сустрэчы ладзяцца дзеля школьнікаў, якія ў Гайнаўцы вучацца беларускай мове і настаўнікаў, якія з імі працуюць. Беларускамоўныя конкурсныя агляды найчасцей праходзяць перад школьнай публікай, а ў час новага мерапрыемства дзеткі і моладзь маюць нагоду паказацца перад сваімі бацькамі і гайнаўскай публікай...

97705461196000

Самапаланізацыя

Яблык не падае далёка ад яблыні, — гаворыць народная прыказка. Горш, калі гэта яблык разладу. А такім, напэўна, з'яўляецца рашэнне епіскапа Беларастоцкага і Гданьскага Іакава наконт увядзення з нядзелі, 16 кастрычніка, польскай мовы ў багаслужбы ў дзвюх беластоцкіх царквах. Такім чынам беластоцкі іерарх стаўся спадкаемцам самапаланізацыйнай палітыкі Царквы, якой гарачым прыхільнікам у 30-х гадах XX стагоддзя быў епіскап Гродзенскі Сава Саватаў. Здаецца, што і тэрмін першых польскіх багаслужбаў быў выбраны невыпадкова. Менавіта ў гэтую ж мінулую нядзелю ўся Польшча адзначала папскі дзень, прымеркаваны да даты выбару вялікага паляка Кароля Вайтылы на папу рымскага Яна Паўла II. Шкада толькі, што епіскап Іакаў, народжаны непадалёк Кленік, дзе ў наваколлі жывуць толькі беларусы і ніхто ў штодзённым жыцці не карыстаўся іншай мовай як сваёй, а ў вясковай школе вучыўся беларускай літаратурнай мове, з такой лёгкасцю цураецца свайго роднага.

Для нас, беларусаў Беларастоцчыны, якія складаюць самую вялікую частку праваслаўных вернікаў Польшчы, вестка пра польскія багаслужбы была нечаканасцю і навіной вельмі балючай. Справа ў тым, што ў большасці на плячах нас, беларусаў, спачывае цяжар утрымлівання Праваслаўнай царквы ў Польшчы. Гэта ж за грошы нас, вернікаў, будуюцца небачосныя храмы, якімі ўсе так захапляюцца. Нашы людзі — глыбока веруючыя, адданыя Богу і сваёй нацыянальнасці. Тое, што маюць быць набажэнства на польскай мове, нас не толькі здзівіла, але забалела і абурыла.

Калі ўводзіцца польская мова, дык узнікае пытанне: а чаму ж не ўвесці беларускую мову? Калі ў праваслаўных храмах на поўдні Польшчы гучыць украінская мова, дык відавочна Бог разумее па-ўкраінску. Бог разумее ўсе мовы свету і быццам бы не хоча разумець толькі па-беларуску.

Думаю, што беларуская мова таксама зразумелая і мілая Богу, і Бог быў бы ўсцешаны, калі б з Беларастоцчыны даляталі да Яго малітвы на беларускай мове. Мы ж людзі адкрытыя. Ка-

лі ёсць патрэба служыць для некалькіх соцень сапраўдных палякаў, якія прынялі праваслаўе па-польску — калі ласка. Але ж мы, беларусы, шматтысячная і асноўная частка ўсіх праваслаўных вернікаў, ужо ж колькі гадоў просім і дабіваемся багаслужбаў на беларускай мове. Але іх няма. Гэта для нас вельмі прыкрая справа. З боку духавенства гучаць часта тлумачэнні, што нібыта няма беларускіх перакладаў Святога Пісання. Але ж яны ёсць і прытым па-суседску. Няўжо цяжка заказаць пераклады, якія выдала Праваслаўная царква ў Беларусі. Гэта невялікі выдатак. Можна імі забяспечыць і святароў у прыходах, і настаўнікаў рэлігіі ва ўсіх школах. А можа Беларусь і беларускасць толькі тады добрыя, калі бясплатна даруюць цэглу і іншыя будаўнічыя матэрыялы на адбудову Супрасльскага манастыра? Гаворачы аб прычынах увядзення польскай мовы, епіскап Іакаў тлумачыў, што маладыя людзі не разумеюць царкоўнаславянскай мовы і не ведаюць кірыліцы. Сумная праўда аб стане царкоўнай адукацыі. А чаму ж гэта не можна на Беларастоцчыне весці ў школах навучання закону Божага для дзяцей і моладзі па-беларуску? На пачатак можна было б такія заняткі весці ў тых школах, дзе і так вядзецца навучанне беларускай мовы. А потым пашыраць з карысцю для Царквы і народа. Каб быць разам. А так страчана ўжо столькі гадоў і цэлае пакаленне. Супольнымі намаганнямі можна гэты працэс змяніць, але перад усім мусяць быць добрая воля з боку Царквы. Менавіта і ў гэтай дзялянцы павінен актыўна ўдзельнічаць сваю працу пасол Яўген Чыквін. Узамен за галасы праваслаўных беларусаў можа паспрыць, каб мы пачулі Божэе слова на роднай мове. Зараз пытанне стаіць гэтак: ці мы хочам мець у царкве вернікаў, ці турыстаў. Тут справа адназначная. Калі хочам мець вернікаў, дык мова павінна быць таксама і беларускай, а калі ў царквах хочам мець турыстаў, каб яны не былі пустымі, то тады — польскую мову.

Трэба памятаць, што моц праваслаўя ў Польшчы заўсёды асноўвалася на тым, што яно падтрымлівала моўную адметнасць. У даным выпадку, калі Царква прыняла ставіць націск на польскасць, гэта мне нагадвае прымуковую паланізацыю ў 1930-х гадах, але гэтым разам па сваім жаданні.

Яўген ВАПА

Беларуская сцяна

Хто не ведае пра існаванне аднаго з цудаў свету — Вялікай кітайскай сцяны. Здаецца, кожны дарослы чалавек можа сказаць пра яе колькі слоў. Пра тое, што гэты мур будаваўся не адно стагоддзе і што на яго будаўніцтве загінула мноства людзей, частка з якіх замураваная ў самой сцяне за пэўныя правіны. І што яна планавалася як абарончае збудаванне, якое мусяла спыніць набегі качавых плямёнаў на створаную кітайскімі імператарамі краіну. Але мала хто гаворыць, што менавіта гэтае абарончае збудаванне сталася адной з прычын аслаблення імперыі і яе гібелі.

Гісторыя, як гаворыцца, вучыць, але, на жаль, не ўсіх. З 1994 года ў маладой беларускай дзяржаве ўлады сталі будаваць свае сцены. Напачатку гэта былі памежныя зоны, якія мелі на мэце аддзяліць сцяной Беларусь (і не толькі Беларусь) ад заходніх суседзяў. (На ўсходзе ў гэты час выкопаліся памежныя слупы. Зразумела, якія чужынцы былі аўтарамі гэтых планаў). Далей — болей. Палітыка беларускіх улад прывяла да візавага рэжыму з бліжэйшымі заходнімі і паўночнымі суседзямі, сцяна працягвала будавацца. Але і гэта не магло гарантаваць непахіснасці ўлады. Заставаліся яшчэ і людзі, якія маглі, як тыя кітайскія сяляне, паспрабаваць правесці змены па гэты бок сцяны. І тут сталі ад іх будавацца ўнутраныя сцены. Неверагодная колькасць спецслужбаў, міліцыі, АМАПу, унутраных войскаў... Яны выдатна ўжо зарэкамендавалі сябе ў закулісных гульнях і на вулічных акцыях як магутная сцяна, якая не дасць суайчыннікам прыблізіцца да ўладу маючых. А кожнага трэба накарміць, апагуць, даць заробак... І то не абы-які, бо за малыя грошы наўрад ці хто пагадзіцца стаць цаглінкай у вялікай сцяне. І ці доўга вытрымае гэта беларуская эканоміка, калі маладыя працаздольныя хлопцы, замест удзелу ва ўсталяванні айчыннай эканомікі, вучацца махаць палкай?

Ніхто не спрачаецца, што падобная структура патрэбная, каб захаваць у краіне стабільнасць і парадак. Але калі людзей у міліцэйскай форме столькі, што можна паставіць ля кожнага пад'езда, а парадку ўсё адно няма, прыходзіш да высновы, што галоўная іх задача — быць сцяной. Вялікай беларускай сцяной, якую не здалее прабіць ні адзін суайчыннік, і ні ўсе суайчыннікі разам.

Калі дадаць да гэтага спіса ідэалагічных работнікаў, штатных кіраўнікоў праўладных структур кшталту БРСМ, раздутыя штаты вертыкалі і іншых, то атрымаецца такая колькасць, якая можа падарваць дзяржаўны бюджэт самай заможнай краіны, бо кожнаму з іх трэба мець і ўласны кабінет, і машыну, і напіву, і іншыя сродкі.

Але гэтая сцяна часовая і не ўяўляе аніякай пагрозы для будучыні Беларусі. Дастаткова патанець на сусветным рынку нафце, а ўсходні сусед Беларусі не зможа падтрымліваць лаяльны для сябе рэжым і гэтая сцяна пасыплецца сама па сабе. Цаглінка па цаглінку і поўнымі абваламі. Значна страшнейшая сцяна, якая задумана на далёкую перспектыву. Сцяна духоўнага генацыду. У будаўніцтве гэтай сцяны дасягнутыя неверагодна вялікія „поспехі“. Практычна адсутнічаюць беларускія школы, перарабляюцца падручнікі айчыннай гісторыі, забараняецца карыстацца старадаўняй беларускай сімволікай, знікаюць з навучальнага працэсу імёны славетных продкаў беларусаў... За гэтай сцяной духоўнага генацыду не прачытаць роднага слова, не спазнаць прайдзенага шляху славетнай беларускай гісторыі... За гэтай сцяной не бачна беларускай будучыні.

Гэтая сцяна унікальная па сваёй прыродзе. Калі кітайцы будавалі сцяну ад чужакоў, то вялікая беларуская сцяна будуюцца ад беларусаў. Каб за ёй яны не маглі разгледзець і распазнаць самі сябе.

Кітай пачаў адраджацца толькі пасля выгнання чужакоў (манголаў) і прыходу чыста кітайскай дынастыі Мін (так званай Мінскай дынастыі). Гісторыя чарговы раз паказала, што ўсё вяртаецца на свае шляхі. Прычым дзе час і для сваёй „Мінскай дынастыі“ і ў Беларусь. Чужакі больш не будуць усталёўваць сваіх парадкаў. А вялікая беларуская сцяна ўвоўдзіць у гісторыю як збудаванне, якое можа пераадолець толькі моцны народ.

Віктар САЗОНАЎ (Гродна)

Вачыма еўрапейца

Ката хвастом

Раней парламенцкія, а цяпер прэзідэнцкія выбары ў Польшчы сталі пажыўным асяроддзем для беларускай прапаганды. Праўрадавая мінская „Советская Белоруссия“ хлусліва даносіла перад першым турам, што кандыдаты на прэзідэнта не гаварылі аб праблемах, якія турбуюць Польшчу, такіх як беспрацоўе, заняпад сельскай гаспадаркі ці эміграцыя маладых на Захад. Дональд Туск і Лех Качынскі быццам бы „збіралі пункты за ўра-патрыятычныя выказванні“, крытыкуючы Маскву і Мінск. Яшчэ далей пайшоў першы канал беларускага тэлебачання. У праграме

„Цэнтр увагі“ каментатар запэўніваў, што „самыя выбары і іх вынік былі ўжо даўно запланаваны і заказаны“. Як падала „Выбарчая газета“, вядучы праграму Андрэй Крывавазін сцвярджаў:

— Цяжка гаварыць аб дэмакратыі ў Польшчы, калі там ніхто не пераймаецца прысутнасцю выбаршчыкаў, а СМІ прадстаўляюць толькі двух кандыдатаў.

Пры нагодзе ўрадавы штодзённік „Рэспубліка“ абвінавачваў палякаў у неаімперыялізме і выкарыстоўванні для часовых выбарчых мэт канфліктнай сітуацыі ў Саюзе палякаў Беларусі.

Гэту нервовасць беларускай прапаганды, на маю думку, выклікаў не столькі сам ход выбарчых кампаній, колькі ранейшыя крокі Права і справядлівасці (ПіС) і Грамадзянскай платформы (ГП) ды іх лідэраў у дачыненні да сітуацыі ў Беларусі і гэта не толькі вакол Саюза палякаў. Яшчэ ў палове мінулага года ПіС прыняў праграму „Еўропа салідарных народаў“, якая стала падставай дзеянняў гэтай

партыі ў еўрасаюзных установах м.інш. у беларускай справе.

— Памылка занябання, якая здарылася ў адносінах да нашых усходніх суседзяў у першай палове дзесяностых, дала ў выніку недахоп дэмакратыі, свабоднага рынку, перспектыв развіцця. Лічу, аднак, што беларускае грамадства праз пасрэдніцтва Польшчы павінна мець доступ да таго, што ў аб'яднанай Еўропе добрае, — гаварыў тады дэпутат Аляксандр Шчыгло, у той час кандыдат у Еўрапарламент.

Раней ПіС заклучыў пагадненне аб супрацоўніцтве з Беларускай народным фронтам, пад лозунгам „Няма справядлівай Еўропы без незалежнай Беларусі“. Пасля за круглым сталом ПіС выказаўся ў справе Беларусі, звяртаючы ўвагу на тое, як казаў адзін з лідэраў групыкі Міхал Камінскі, што пра беларускія справы маўчыць прэзідэнт Аляксандр Кваснеўскі. На пачатку кастрычніка гэтага года новаабранага дэпутата ПіС Філіпа Лібіцкага не ўпусцілі ў Беларусь, калі разам з партыйным кале-

гам Робертам Напераем падаваўся ў Мінск на Кангрэс дэмакратычных сіл.

Яшчэ больш актыўнай была Грамадзянская платформа. Дональд Туск сустраўся — да таго ў Гродне — з непрызнаванай Лукашэнкам старшынёй СПБ Анжалікай Борыс. Пасля быў яе гідом на сустрэчах у Еўрапарламенце. Яшчэ ў ліпені мінулага года лідэры Платформы Дональд Туск і Ян Ракіта пратэставалі супраць правапарушэнняў у Беларусі перад беларускім пасольствам у Варшаве. За пратэстам год пазней пайшла польска-беларуска-літоўская дэбата ў Белавежы на тэму спосабаў дапамогі Беларусі. Адначасова ГП ініцыявала рэзалюцыю Еўрапарламенту наконт гэтай дзяржавы. Еўрадэпутаты Платформы, якія падаваліся ў Гродна, былі вернуты беларускімі пагранічнікамі з мяжы.

Прыкладаў такіх дзеянняў прадстаўнікоў сёння пераможных партый ёсць і было больш. Гэта мусяць раздражняць і не можа падабацца Аляксандру Лукашэнку і ягонай адміністрацыі.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Яраслаў Кастыцэвіч паказаў, што мы, беларусы, роўныя з іншымі нацыямі і можам выконваць усе прафесіі, як іншыя грамадзяне...

Бацька беларускага школьніцтва

Яраслаў Кастыцэвіч (чацвёрты злева) з настаўнікамі падставовай школы і ліцэя (архіўнае)

Інтэрв'ю з Дарафеем ФІЁНКАМ, галоўным рэдактарам часопіса „Бельскі гостінец”.

— Вы здаўна цікавіліся жыццём і працай славутага дырэктара беларускай школы ў Бельску-Падляшскім Яраслава Кастыцэвіча і яго сям'ёй. Ці можна гэтага чалавека назваць бацькам беларускага школьніцтва Бельшчыны?

— Яраслаў Кастыцэвіч гэта не толькі бацька беларускай асветы Бельшчыны, але і ўсяго Падляшша. Яшчэ ў міжваенны час ён марыў, каб родную асвету стварыць ва ўсім Бельскім павеце, але тады быў неспрыяльны час для рэалізацыі такой задумкі. Падмурак пад беларускае школьніцтва на Бельшчыне Яраслаў Васільевіч палажыў яшчэ ў час II сусветнай вайны. Быў ён тады войтам Бельскай гміны і стварыў у ёй сетку беларускіх школ. У сваім доме вёў ён тайнае навучанне на ўзроўні сярэдняй школы. Праз яго дом у час акупацыі правінулася каля 500 дзяцей, якія мусілі хавацца са сваёй адукацыяй. Перад вучобай моладзь працавала ў садзе і гэтым заняткам тлумачыла прычыну наведвання Яраслава Кастыцэвіча. Беларускаю школу Яраслаў Кастыцэвіч ствараў у 1944 годзе разам са сваімі сябрамі і бацькамі, што паслалі ў яе сваіх дзяцей. Ён быў чалавекам вялікага духу, што давала школе сілу пераадолюваць цяжкасці.

— Яраслаў Кастыцэвіч многа ездзіў па вёсках набіраць вучняў у першыя класы беларускага ліцэя і намайляў бяльшчан запісваць сваіх дзетак у падставовую беларускую школу. Ён меў вялікі ўплыў на фарміраванне беларускай нацыянальнай свядомасці сярод дарослых жыхароў Бельшчыны.

— Самае галоўнае, што Яраслаў Кастыцэвіч стварыў прэстыжную беларускую школу з высокім узроўнем навучання, дзе частка прадметаў навучалася па-беларуску. Пасля яе заканчэння вучні траплялі ў вышэйшыя ўстановы. Менавіта гэтая школа выдатна павышала беларускую

нацыянальную свядомасць. Вучні і бацькі з гонарам маглі гаварыць у школе на сваёй роднай мове.

— Яраслаў Кастыцэвіч быў рускамоўным чалавекам. Ці гэта не стварала нейкага бар'ера ў час размоў з вясковымі людзьмі?

— Яраслаў Кастыцэвіч быў рускамоўным чалавекам, але бясспрэчна лічыў сябе беларусам. У міжваенны перыяд беларускія мяшчане Бельска былі рускамоўнымі людзьмі. У пашпарце, выдадзеным у час нямецкай акупацыі, у Яраслава Васільевіча пазначана беларуская нацыянальнасць. Аб сваёй прыналежнасці да беларускай грамадскасці ён сведчыў сваёй працай. Ад стварэння БГКТ ён належаў да гэтай арганізацыі.

— Вучні Яраслава Кастыцэвіча ўспамінаюць свайго настаўніка як чулівага чалавека, які ўмеў зайважыць патрэбы вясковага хлопца і дапамагчы яму.

— Пасля вайны прыходзілі ў школу сіроты і паўсіроты, вучні акалечаныя вайной. Яраслаў Кастыцэвіч умеў стварыць ім камфорт для вучобы. Былі сотні выпадкаў, калі ён дапамагаў сваім вучням, напрыклад, апекаваўся як родны бацька Оляй Нікалаюк з Занёў, бацькам якой людзі з атрада „Бурага” выпалілі вочы. Ён дапамагаў таксама айцу Рыгору Сасне і накіраваў яго на духоўную дарогу. Звяртаў ён вялікую ўвагу на мастацкія зацікаўленні вучняў. Стварыў у школе хор, да якога ў пяцідзясятых гадах належала пад 100 асоб, духавы аркестр і танцавальную групу.

— Яраслаў Кастыцэвіч працаваў таксама для агулу грамадства.

— Апрача працы ў школе актыўна займаўся ён грамадскай дзейнасцю. Ужо ў 1944 годзе ўключыўся ён у стварэнне самакіравання і стаў намеснікам бурмістра Бельска. Людзі выбіралі яго радным Гарадскай рады, працаваў у гарадскіх камісіях.

— Пасляваенныя выпускнікі ўспамінаюць аб супольных малітвах з дырэктарам у царкве.

— У 1944-1946 гадах вучні з дырэктарам і настаўнікамі адкрыта

і арганізавана хадзілі маліцца ў Прачысенскую царкву. На вучнёўскую літургію прыязджалі таксама вясковыя ліцэісты. Вучні ў час багаслужбы чыталі Апостал, Часы і спявалі ў вучнёўскім царкоўным хоры. У пяцідзясятых гадах выхад у царкву быў забаронены, але ў беларускай школе актыўна вялося навучанне Божага закону. Дырэктар Яраслаў Кастыцэвіч сам адкрываў сведчыў аб праваслаўным веравызнанні і даваў вучням прыклад удзелу ў царкоўным жыцці. У час разгару сталіншчыны кожную нядзелю разам з сямейнікамі хадзіў ён у царкву. Дома не хаваў ікон, калі прымаў чыноўнікаў дзяржаўных устаноў. У палове пяцідзясятых гадоў у беларускай школе працавала каля 20 настаўнікаў і сярод іх толькі двух або трох належала да партыі. Усе апошнія, так як і дырэктар Кастыцэвіч, былі беспартыйнымі.

— Можна адкрытае сведчанне дырэктара Яраслава Кастыцэвіча аб праваслаўным веравызнанні было прычынай, што пасля рэарганізацыі школы ў 1965 годзе яго не назначылі на пасаду дырэктара?

— Напэўна ў тых часы нялёгка было быць сабой і сведчыць аб праваслаўі. У 1961 годзе школа пераходзіць у новы будынак і мяняюцца тады адносіны дзяржаўных структур да царкоўнага жыцця грамадства. У такой атмасферы аказваецца ціск на асобу Яраслава Кастыцэвіча і можа рэарганізацыя працы школы была толькі зручнай прычынай для замяшчэння яго на пасадзе дырэктара школы.

— Аднак ён астаўся працаваць у школе.

— Дырэктарам створанай у 1965 годзе Пачатковай школы н-р 3 стала Надзея Цар, а дырэктарам беларускага ліцэя стаў Мікола Гайдук. Былы дырэктар Яраслаў Кастыцэвіч вучыў латыні і праз некалькі гадоў перайшоў на пенсію. Год перад смерцю мітрапаліт Васіль папрасіў яго быць членам камісіі па справах выхавання царкоўных кадраў. У 1971

годзе, на два месяцы перад смерцю, на з'ездзе БГКТ атрымаў адзнаку „Заслужаны Беластоцчыне”.

— 16 кастрычніка быў асвечаны крыж побач вёскі Пасынкі, у якой у 1896 годзе нарадзіўся і правёў дзяцінства Яраслаў Кастыцэвіч. Ці моладзь бельскай „тройкі”, якая з Вамі і настаўніцай Валянцінай Бабулевіч размалявала крыж, мела нагоду пазнаёміцца з жыццём сям'і славутага дырэктара?

— Вучні размалявалі крыж, якога фундатарам былі прыхаджане з настаяцелем айцом Яўгеніем Сушчам і на месцы маглі пазнаёміцца з гісторыяй роду Кастыцэвічаў. Сям'я Яраслава Васільевіча пакінула ў Пасынках па сабе матэрыяльныя памятки. Галоўная царква Нараджэння св. Іаана Хрысціцеля збудавана была ў 1891 годзе пры айцу Васілію Кастыцэвічу, бацьку Яраслава. Закончыў ён філагію на Варшаўскім універсітэце і апрача настаяцельства працаваў візітарам царкоўна-прыхадскіх школ Бельскага павета. За алтаром царквы знаходзіцца магіла айца Адама Кастыцэвіча (народжанага ў 1786 годзе), прадзеда Яраслава. Быў ён благачынным Бельскага дэканата і магістрам багаслоўя Віленскага універсітэта. Збоку знаходзіцца магіла дзеда Яраслава, айца Андрэя Кастыцэвіча, які быў вядомым свяшчэннікам і лекарам. Пахаваны тут таксама двух братоў Яраслава. Яраслаў Кастыцэвіч выводзіцца з сям'і, якая захоўвае інтэлігенцкія традыцыі мінімум у пяці пакаленнях.

— Бліжэйшыя продкі Яраслава Кастыцэвіча былі свяшчэннікамі. Ці не думаў ён уступіць на святарскую дарогу?

— Ні Яраслаў, ні яго браты не сталі свяшчэннікамі. Яраслаў вучыўся ў гімназіі ў Гродне, але пасля эвакуацыі яе, у час бежанства, закончыў вучобу ў гімназіі ў Белай-Падляшскай. У час бежанства закончыў ён Артылерыйскае вучылішча ў Кіеве і, будучы падпаручнікам, змагаўся з туркамі на Каўказскім фронце. Пасля вучыўся два з паловай года на філагічным факультэце Кіеўскага універсітэта. Вярнуўшыся ў Польшчу, працягваў вучобу на філагічным факультэце Варшаўскага універсітэта.

— Чаму, маючы такую адукацыю, Яраслаў Кастыцэвіч не працаваў настаўнікам у міжваенны перыяд?

— Будучы праваслаўным беларусам, не мог ён атрымаць пасады настаўніка. Не хацеў памяняць веравызнання на каталіцкае дзеля атрымання працы і таму ўтрымліваў сям'ю з працы на сельскай гаспадарцы і сродкаў, якія атрымліваў наймаючы радовыя дамы ў Бельску. Пры савецкай уладзе Яраслаў Кастыцэвіч коратка працаваў настаўнікам, але ў 1939 годзе быў арыштаваны НКВД і трапіў у турму ў Ломжы. Яго жонка і дачка Святлана былі сасланы ў Сібір. Аднак ён не апусціў рук і ў час нямецкай акупацыі стаў арганізаваць беларускае школьніцтва на Бельшчыне.

— Дзякуй за размову.

Гутарыў Аляксей МАРОЗ

Была чыгунка

18 ліпеня 1944 года, успамінае Уладзімір Кудзін з Хільмонаў, звербавалі мяне на чыгунку. Прыехаў да нас чалавек з Кузніцы

і арганізаваў рух. Набраў нас чатырох чалавек да аховы чыгункі: двух нас з Хільмонаў было, двух з Дубасна і двух з Новага Двара. Камендантам назначылі Уладыслава Равінскага з Новага Двара. Два тыдні нас абучалі савецкія афіцэры, якія, мабыць, прыязджалі з Сувалкаў і зараз мы сталі на працу. Пасля, 8 верасня 1944 года ў Сувалках мы далі прысягу каля разбітага яшчэ касцёла. Далі нам ружжо і мы пільнавалі моста каля Гарасімаўцаў — таго, каля якога загінуў Кунавін.

Той мост на Сідры немцы мо якія два тыдні перад надыходам саветаў узарвалі; узарвалі таксама мост у Караліне. З восені саветы сталі звозіць драўніну для адбудовы моста і як рушыў фронт за зіму яго адбудавалі і з таго часу пайшлі паязды на фронт; транспарты ішлі пераважна ноччу.

Мы пільнавалі адрэзак ад граніцы да Вострава. Пасажырскага руху ўжо не было; хадзілі толькі дрызіны і савецкія франтавыя паязды. Пасля вайны яшчэ некалькі эшалонаў збожжа — жыта і ячменю — прывезлі ў Каменную і яно там асталося; сяляне прыязджалі фурманкамі і забіралі яго. Пасля гэту чыгунку зусім закрылі.

Каля 1950 года знялі рэйкі. Падходзілі дрызіны, знімалі на іх рэйкі і адпраўлялі ў Аўгустаў. А мост пасля купіў Яўген Ганчарук з Хільмонаў і хату з яго сабе паставіў за вёскай; тая хата і сёння там стаіць. Многа было бярвення, бо мост вялікі быў.

Да вайны з Новага Двара ў Гродна — было гэта 19 кіламетраў — часта ездзілі, бо ў Гродне радня была. І пад немцамі рух пасажырскі ў Гродна быў. У Гродне ў панядзелкі рынак быў, то мы ў нядзелку пад вечар туды ехалі і ў цёткі начавалі. Пасля вайны наша радня на гэты бок граніцы перасялілася. І калі стала граніца, то сталі ў Саколку фурманкамі ездзіць, бо тут павет быў. У Беласток да вайны не ездзілі, бо там ніякіх спраў не афармлялі. А цяпер у Беласток нашы дзеці.

Калісь тата расказваў, што як гэту нашу чыгунку будавалі, то ў бочках золата прывозілі, якім плацілі рабочым, што зямлю вазілі пад насыпы.

***

Адрэзак чыгункі, які праходзіў каля Новага Двара, быў фрагментам лініі з Гродна ў Сувалкі. Лінія тая была збудавана дзеля чыгуначнага спалучэння губерніскіх Сувалкаў са сталіцай па Варшаўска-Пецярбургскай чыгунцы. Рашэнне пра пабудову чыгункі з Гродна ў Сувалкі было прынята 17 чэрвеня 1895 года. Зямныя работы пачаліся летам наступнага года, а іх інтэнсіфікацыя выпала на вясну 1897 года. Першы выпрабавальны поезд праехаў 11 снежня таго ж года, а некалькі месяцаў пасля рушыла пастаянная камунікацыя.

Аляксандр Вярыцкі

Каб урокі былі з душою

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Г. Кандрацюк: Усе нашы настаўнікі звяртаюцца ў бок этнаграфіі. Амаль у кожнай школе, дзе вядзецца навучанне беларускай мовы, ёсць этнаграфічныя куточки або міні-музеі. Часта па прычыне недахопу месца школьных музеі спіпльля, тады патрэбны дапаможнік. Мой мае яшчэ адну прыкмету: можна вымаць паасобныя карткі з кніжкі...

„Поўная хата экспанатаў” — такі загаловак кніжкі Ганны КАНДРАЦЮК, дыпламаванай настаўніцы беларускай і польскай моў у Нараўцы. Кніжка, своеасаблівы дапаможнік па этнаграфіі, уражвае змястоўнасцю інфармацыі (на беларускай і польскай мовах) ды прафесійным тэхнічным афармленнем. Каб было цікавей — кніжку выдала яна сама, за ўласны кошт. Заглавак пазычыла ад Віктара Шведа.

З аўтаркай кніжкі гутарыць Ганна КАНДРАЦЮК-СВЯРУБСКАЯ.

— *Ваша кніжка выйшла ў...*

— ... трох экзэмплярах.

— *Як доўга яна выпявала?*

— Гісторыя ўсёй задумы доўгая і складаная. Калі мы перайшлі ў новую школу, там атрымалі сваю залу. Разам з настаўнікам рускай мовы. Нам хацелася, каб наш клас быў іншы, такі з душой. Падумалі пра этнаграфічны куточак. Частку прадметаў перанеслі са старой школы, сталі іх аднаўляць, збіралі новыя. Часта на ўроках дзеці пыталіся як называецца той або іншы прадмет. Спачатку мы падпісалі экспанаты па-польску. Пасля па-руску. Потым па-нямецку. У канцы вырашылі, што яны павінны мець арыгінальныя назвы і падпісалі па-беларуску. І калі зараз прадметамі карыстаюцца на ўроках нямецкай мовы, назвы тлумачаць з арыгінала.

З-за абмежаванай колькасці месца многія экспанаты існавалі толькі на фотаздымках. Яны былі памешчаны ў звычайным фотаальбоме. Знізу быў подпіс на беларускай і польскай мовах. З цягам часу я дайшла да высновы, што патрэбна больш шырэйшая занатоўка. Яна павінна змяшчаць некалькі слоў аб прадмеце: з чаго ён зроблены, каму служыў і калі выкарыстоўваўся. Канкрэтная праца над кніжкай, з невялікімі перапынкамі, працягвалася два гады.

— *Выглядае на тое, што гэта дапаможнік не адно для навучання беларускай мовы?*

— Так, і думаю, што ім можна карыстацца на ўсіх этапах адукацыі — і ў класах „інтэграваных”, і ў III-VI класах, а таксама ў гімназіі.

У дапаможніку ёсць інфармацыя на беларускай і польскай мовах, так што могуць ім карыстацца малыя дзеці, якія яшчэ не ведаюць беларускай мовы.

— *Колькі экспанатаў у кніжцы?*

— Прапаную 103 артыкулы, на некаторых фатаграфіях ёсць па некалькі прадметаў.

— *Паводле якога ключа Вы іх паказалі?*

— Я пастаралася, каб усе прадметы падзяліць на групы, напэўна не зрабіла я ўсяго як этнограф, больш карысталася вопытам настаўніка і патрэбамі вучняў. У кніжцы ёсць такія раздзелы: „Хаты і абсталяванне”, „Прылады хатняга ўжытку”, „Прылады для апрацоўкі ільну”, „Гаспадарчыя прылады”, „Транспартныя сродкі”, „Ткацкія вырабы”, „Адзенне і абутак”...

— *Зацікавіў мяне асабліва здымак з раздзела „Транспартныя сродкі”. Маю на думцы гаспадары з канём у дэкартаўнай вупражы.*

— Усе здымкі у „Транспартных сродках” практычна з аднаго панадворка. Мы ведалі, што Мікалай Каліноўскі з Міклашэва мае каня і ўсё неабходнае абсталяванне. Сказалі, што хочам паказаць дзецям як ездзілі нашы людзі, з якіх элементаў складалася вупраж. Ён не толькі згадзіўся, гаспадар быў рады, бо атрымаў ад нас фатаграфію з канём. Яшчэ не меў такой.

— *Менавіта, з якіх элементаў складалася вупраж?*

— Гэта аглоблі, падсядзёлак, хамут, дуга, лейцы, шарпуны і аброцькі.

— *Чаму лічыце, што элементы этнаграфіі павінны быць у праграме навучання беларускай мовы?*

— Такія ўрокі больш цікавыя чым праца з сухім матэрыялам ці гэта па літаратуры, ці па граматыцы. Калі аналізуем верш Віктара Шведа „Поўная хата экспанатаў”, такі дапаможнік неабходны. Там столькі назваў — іх трэба прыблізіць.

Усе нашы настаўнікі звяртаюцца ў бок этнаграфіі. Амаль у кожнай школе, дзе вядзецца навучанне беларускай мовы, ёсць этнаграфічныя куточки або міні-музеі. Часта па прычыне недахопу месца школьных музеі спіпльля, тады патрэбны дапаможнік. Мой мае яшчэ адну прыкмету: можна вымаць паасобныя карткі з кніжкі.

— *У кніжцы прафесійныя, цікавыя фатаграфіі. Хто іх аўтар?*

— Мой муж, Валік. Ён карыстаўся лічбавым апаратам. Можна не цалкам удалы фатаграфіі, якія мы адбілі з іншых выданняў.

— *Ці ў Вашай уласнай хаце многа экспанатаў?*

— Напэўна ёсць лыжкі, гладышка, у якой стаяць кветкі, саламяны кубак... За шафай стаіць бэрда, маем калаўротак — праўда, прасці я не ўмею.

Некаторыя прадметы мы прыдбалі дзякуючы гэтай кніжцы. Людзі як давалі, то засцерагалі: *Як бярэш, то ўжо мне не аддавай!*

— *Чары?*

— Не, людзі выкідаюць староце.

— *Якая гісторыя найбольш Вам запамяталася?*

— Вельмі складана было знайсці... бочку. Уявіце сабе, што ў Нараўцы была толькі адна бочка. Гэта такая рэч, пра якую трэба ўсё дбаць, інакш рассохнецца і рассыплецца. Наш гаспадар, кавалер, прадставіў сваю ўмову: „Як хочаш зрабіць ёй здымак, то забірай яе з сабой!” Не было выхаду, мы прывезлі яе з сабой, але не было дзе паставіць. У гаражы не дамыкаліся дзверы. Тады ўкінулі яе ў багажнік і завезлі ў Дубіны, песцю. Зараз ён з ёй цацкаецца, бо кажа: „Яна такая гожая, шкада, каб змарнавалася”.

— *Выглядае, што большасць аб'якава адносіцца да старых хатніх прадметаў?*

— Не ўсе, напрыклад, калі збіраем экспанаты ў куфар — як ткацкія вырабы, адзенне, ручнікі — дзяўчаты засцерагаюць, што хочучь іх назад. *Бо гэта памятка па бабулі,* — кажуць.

— *Ці нехта зацікавіўся, каб Вашу кніжку выдаць большым тыражом?*

— Цікавілася ёй Таварыства аховы краявіду, але не ведаю ці нешта робіцца ў гэтым напрамку. Спадзяюся, што дапаможа мне Наталля Герасімурк. Яна ніколі не падводзіць.

— *Разам з вучнямі Вы сабралі легенды з навакольных вёсак і ўрочышчаў? Будзе наступная кніжка?*

— Яшчэ не хапае мне некалькіх вёсак. Проста, там няма вучняў. Думаю таксама пра веласіпедную вандроўку ў тыя вёскі. Трэба даведацца хто там жыве, ці людзі памятаюць.

— *Тады праз год пагаворым пра Вашы легенды!*

— Сапраўды, трэба спяшацца.

Дональд Туск з беларусамі

Ваські

Фота РАІНЫ СТЭФАНЧУК

Яўген Вапа ўручае кандыдату ў прэзідэнты альбом Бельска-Падляшскага на памятку сустрэчы з беларусамі Беласточчыны

Калі на мінулым тыдні кандыдат у прэзідэнты Лех Качынскі сустрэўся ў падбеластоцкім Васількаве з „Салідарнасцю”, яго контркандыдат Дональд Туск у сталіцы Падляшша размаўляў з прадстаўнікамі беларускіх і праваслаўных арганізацый.

Змагаючыся за прэзідэнцкае крэсла, кандыдат Грамадзянскай платформы перад сустрэчай з меншасцямі пераконваў да свае асобы студэнтаў Вышэйшай школы публічнай адміністрацыі, якою кіруе еўрадэпутатка, член еўрапарламенцкай групы па справах супрацоўніцтва з Беларуссю, праф. Барбара Кудрыцкая.

— Ніхто так добра як вы не разумее таго, якой важнай у найбліжэйшыя гады для Польшчы з’яўляецца разумная замежная палітыка, — звярнуўся кандыдат да студэнтаў. — Ніхто так добра не разумее, што нашы адносіны з усходнімі суседзямі, у тым ліку з Расіяй, мусяць быць адносінамі дзяржавы гордай, рашучай абараняць свой гонар, гістарычную праўду і адначасова адкрытай на супрацоўніцтва. Не можа быць так далей, каб польская палітыка ў адносінах да нашых усходніх суседзяў была або палітыкай безвыніковых усмешак, некарысных кантрактаў, росту энергетычнай залежнасці, або размахвання шабляй.

І зазначыў:

— Польшча збудзе добрую, патрыятычную, адказную ўсходнюю палітыку тады, калі пераканаем нашых еўрапейскіх партнёраў (а я раблю гэта паспяхова ад даўжэйшага часу), каб усходняя палітыка ўсяе Еўропы была супольнай палітыкай, а ў ёй Польшча пачала адыгрываць ключавую ролю. Мы ад гэтага ўжо на крок.

На сустрэчу з Дональдам Тускам з меншасцямі былі запрошаны м.інш. прадстаўнікі арганізацый складаючых Форум меншасцей Падляшша і Беларуска-польскі саюз у РП. Кандыдат Грамадзянскай платформы пачаў сустрэчу з інфармацыі аб сваіх кашубскіх каранях і заявы:

— Мне больш даспадобы суполь-

насць, чым меншасць. На падкартузскай вёсцы не магу ж сказаць „меншасць”, бо там людзі ў сябе і там яны не з’яўляюцца меншасцю.

Дональд Туск падкрэсліў, што ў час выбарчай кампаніі якія-небудзь дэкларацыі наконт меншасцей могуць успрымацца неадназначна:

— Я не прыехаў размаўляць на мове прапаганды, не прыехаў таксама далучыцца да поглядаў вялікага пісьменніка, які лічыць, што ў меншасці рацыя. Сутнасць не ў рацыях, але ў правах. Калі гаворым аб правах, то гаворым аб правах кожнага чалавека. Мерка цывілізацыі — адносіны да меншасцей.

Шэф Беларускага саюза ў РП Яўген Вапа пытаўся і пераконваў:

— Як вы хочаце захаваць да таго, каб не баяцца меншасці? Закон аб меншасцях не павінен стаць чарговым мёртвым юрыдычным актам.

Кандыдат Туск, спасылаючыся на тры сцвярджэнні, адзначыў:

— Шматкультурнасць гэта таксама памнажальная каштоўнасць, якая можа прыцягнуць турыстаў. Трактаваць яе трэба як скарб грамадскай культуры. Крок за крокам, дзесяцігоддзе за дзесяцігоддзем будзем вышэйшы ўзровень сужыцця супольнасцей у Польшчы, амаль без нацыянальных і этнічных канфліктаў.

На яго думку, найбольшай небяспекай прынятага на пачатку года закону аб меншасцях была б „ахвота радыкальнай дапамогі” меншасцям асяроддзям.

Прафесар Антон Мірановіч сцвердзіў:

— Мы хочам, каб нас успрымалі як грамадзян гэтай краіны, а не як пяты калон Лукашэнкі. Гэта датычыць таксама мясцовага ўзроўню.

У адрас „Нівы”, Дональд Туск сказаў:

— Мабыць, пракуратура кіравалася ў гэтай справе празмернай суровасцю. Але сталася гэтак, калі пры ўладзе не былі ні Права і справядлівасць, ні Грамадзянская платформа, а людзі, якія дэкларавалі пашану для правоў меншасцей.

На тэму ўлады Аляксандра Лукашэнкі і польска-беларускіх адносін кандыдат у прэзідэнты сказаў:

— Гэта нялёгкае мадэль стварэння адносін. Трэба весці дыялог без паблажання таму, што робіць Лукашэнка. Трэба добра жыць з беларускім народам, адкрытым грамадствам. Я хацеў бы збудаваць вялікую грамадскую акцыю дзеля Беларусі, не толькі адукацыйную, але таксама і матэрыяльную. Гэта мая прапанова незалежная ад выніку выбараў.

Марк Масальскі ад ФМП пераконваў, што польскаму грамадству падляшская меншасць не павінна асацыявацца толькі з ляміцай. На тое Дональд Туск адказаў:

— Я не сумняваюся ў паўсюднасці думкі, што беларуская меншасць арыентуецца налева. Гэта, аднак, блага сведчыць аб польскай правіцы і цэнтраправіцы, а не аб самой ляміцы ці беларусах.

Сакрат Яновіч паўтарыў сваю ідэю:

— Тое, ці меншасць гэтым гана рыцца, залежыць ад большасці. Кожная меншасць баіцца большасці. Быць меншасцю і нялёгка, і не так і прыемна. Варшава ніколі не мела ніякай усходняй палітыкі, нават для жарту. Толькі штосьці накшталт тае палітыкі паявілася пры нагодзе аранжавай рэвалюцыі. Усё ж, аднак, няма ідэі ў польска-ўсходняй справе.

Дональд Туск пасля сказаў:

— Каб не было сумненняў. Сустракаючыся з вамі, я хацеў даць каментарна-інтымны доказ, што ўмею размаўляць незалежна ад выбараў. Я не мусяць з вамі сустракацца, бо і так ведаю, што на вас магу разлічвацца. Мусім размаўляць без стрэсу, без трывіяльнага інтарэсу.

У пачэсным камітэце людзей навукі, мастацтва і спорту, падтрымліваючым на Падляшшы Дональда Туска ў прэзідэнцкіх выбарах, знаходзяцца м.інш. прадстаўнікі беларускага асяроддзя: Сакрат Яновіч, Ежы Плютовіч, Лявон Тарасэвіч, Віктар Волкаў.

Раіна Стэфанчук

Ваські, што ў Нарваўскай міне, знаходзяцца на старадаўнім шляху з Нарвы ў Нараўку — адгалінаванні „Вялікай дарогі” з Каралеўства Польскага ў Вялікае княства Літоўскае.

Назва вёскі — родавая, ад асабовай назвы Васько (царк. Васілій). У пачатку XVII стагоддзя першыя тут былі Васьковічы. Ёсць і тое пэўнае, што Лядская пушча на многія стагоддзі маладзейшая за пасяленне тут людзей. У пушчанскім урочышчы „Сярэдне” перад другой сусветнай вайной польскія археолагі даследавалі вялікі курган, які паўстаў паміж II і V стагоддзямі нашай эры. Сённяшнія назвы ўрочышчаў у той частцы пушчы, што найбліжэй да Васькоў, пра многае могуць сказаць: Баб’я Гара, Барсуковая Яма, Выжарчык, Гаць, Гаціска, Козя Горка, Несцярыха, Ракалупы, Седліска, Стасеў Кут, Улітка і Шахова Гатка. Большасць з іх сведчыць пра чалавечую дзейнасць.

А вось назвы палёў і лугоў, на якіх гаспадарыць вёска: Алёс, Асавікі, Балота, Блізніцы, Дубінік, Жорала, Замлін Лугі, Падбагно, Падброварак, Падлесе, Пэнькі, Расошэ.

Ваські спакон веку жылі ў згодзе з пушчай, з прыродай. І не магло быць інакш, бо цэлыя стагоддзі самым пэўным прыяцелем простага чалавека быў лес. З дрэва селянін рабіў усё: хату, посуд, прылады працы. Васькоўцы заўсёды падпіраліся працай у Лядскай або Белавежскай пушчах. Секлі і вывозілі драўніну, расчышчалі і даглядалі маладнякі, садзілі новыя кварталы лесу. Не маглі яны аніяк пра жыць толькі са сваіх пясчаных загонаў.

Для маладога пакалення пушча — гэта карта адлеглай гісторыі. Яно штогод наведвае і ўскладае кветкі на брацкай магіле, што знаходзіцца на пушчанскай ускраіне. У магілу лёг 41 чалавек. Апрача гэтага, фашысты расстралялі былых актывістаў пры савецкай уладзе на Кургане над ракою Нарваю. (мох)

Гайнаўшчына

На Гайнаўшчыне да сёння захаваліся прыгожыя драўляныя цэрквы ў Новым Беразове, Старым Корніне, Лясінцы, Старым Ляўкове, Нарве, Трасцяныцы і Вэрстоку. У рэгіёне Белавежскай пушчы можна таксама сустрэць драўляныя хаты, акрэсленыя этнографамі як гайнаўска-бельскага тыпу.

Пішучы пра Белавежскую пушчу і яе маляўнічыя ваколцы, варта звярнуць увагу на платы, рознага роду кладкі, блогі. А ўжо перш-наперш на прыдарожныя крыжы і каплічкі. Групкі высокіх драўляных крыжоў у канцы вёскі, на скрыжаванні дарог або на палых межках сталіся амаль сімвалам гайнаўска-бельскага краявіду. Часам жа загадкавае месца з некалькімі крыжамі можа аказацца забытым старым могілнікам.

Зараз у найбліжэйшым суседстве пушчы ветракі захаваліся толькі ў вёсках Грабавец, Дубічы-Царкоўныя і Карыціска. (мох)

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

Д л я д з я ц е й і м о л а д з і

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

У Пачатковай школе ў Нараўцы 56 дзетак вывучае родную мову. Многія з іх ведаюць наш тыднёвік...

Песня пра грыб

Хоць за плячыма толькі два месяцы навукі, у Нараўцы зафіксаваны ўжо поспехі і ўзнагароды.

Ужо ў пачатку верасня нашы сябры пабывалі на „Свяце грыба” ў Міхалове. Змагаліся ў чатырохбор’і з шасцю школамі і заваявалі другое месца.

Якія спаборніцтвы склаліся на чатырохбор’е?

Першая задача мела экалагічны характар. Трэба было са смецця і непатрэбшчыны зрабіць грыб. Другая задача — прыдумаць песню пра грыба. Трэцяе спаборніцтва давала шанец дзяўчатам — яны мелі запрэзентаваць лясную моду з моху і шышак. Нагоду дзеля прабліску мелі таксама хлопцы. Чацвёртая задача — кідок шышкай.

Як кожны год школа прыняла ўдзел у „Бегэх зубра” і мае трох пераможцаў. Гэта дзеткі з інтэграванага навучання: Ала Бяляў-

ская, Кася Кульбацкая і Войтэк Стыпулкоўскі. У якасці ўзнагарод атрымалі яны камп’ютэры.

Старэйшыя ганцы заваявалі поспех у Супраслі, дзе адбываліся кросавыя бегі па перасечанай мясцовасці (biegi przełajowe). Барташ Кардаш заняў першае месца, Рафал Засім — другое.

— А зараз у нас пластычны конкурс „Годзе агрэсіі і шкодным схільнасцям”, — кажа віцэ-дырэктар і заадно настаўніца роднай мовы Лілія Кардаш. На конкурс, які арганізуе гміна, сабралася многа-многа малюнкаў.

Спроба мастацкіх талентаў прэзентуецца на школьных калідорах, аздобленых малюнкамі, народнымі вышыванкамі і зеленню. За акном відаць Белавежскую пушчу.

У апошнія гады ўсё больш увагі адводзіцца ахове прыроды.

Польска-беларуская крыжаванка № 43

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 39: Сыр, паж, рогат, карал, не, цыбуля, памідор, сад, кут, збор, кон, оле, торг, дзяк. Сланечнік, рок, акно, мацар, Рым, стог, арабіна, жолуд, дзед, галоп, яр, сто, бурак. Узнагароды — фламастэры — выйгралі: Тамаш Парфянюк з Чаромхі, Эдыта Маркевіч і Аксана Федарук з Бельска-Падляшскага. Віншуйце!

Школьнікі прымалі ўдзел у акцыі „Прыбіранне свету”.

Мне прыемна было сустрэцца з нашымі чытачамі. У Пачатковай школе 56 дзетак вывучае родную мову. Многія з іх ведаюць наш тыднёвік, у якім захапляюцца крыжаванкамі і казкамі.

— А ці апавядаюць вам яшчэ бабулі і дзядулі казкі?

На жаль, не. Дзеці аглядаюць іх у тэлебачанні, а гэта не тое самае. Замест развіваць характар і дабрыню, яны робяць іх залежнымі, крадуць час.

Шкада, бо якраз пад пушчай людзі ведалі многа казак. Іх героямі ў большасці былі лясныя звяры і птушкі. Любоў да іх захавалася ў здабленні панадворкаў. Тут у агародах і на панадворках, сярод кветак, гаспадары ставяць аленыў і дзікоў, вядома, з лазы.

ЗОРКА

Порхайка

У лесе Порхайка сядзела,
Смакоці з глебы добра ела,
Расла на славу і пацеху,
Расу піла, слухала Рэха,
А тое Рэха так казала:
„Расці, красуй, бо яшчэ мала
Бакі свае ты паўздувала,
Бо маеш быць ты як царыца
Усіх порхавак тут у кастрыцы,
Якой няма на цэлым свеце!” —
А словы Рэха насіў вецер.
Рэкордаў, славы захацела,
Старалася, аж успацела,
І... „Вах!” — аж лесам затрасло.
І Порхайкі — як не было...

Міра Лукша

Мой першы матацыкл

Дарагая „Зорка”! Пачаўся ўжо школьны год, але я хачу табе расказаць аб цікавым здарэнні з маіх апошніх канікулаў.

За добрыя ацэнкі на канец пятага класа, татка купіў мне малы матацыкл. Мне ён вельмі падабаўся. Я не магла дачакацца, калі бацька падрыхтуе яго да язды. Адночы пасля абеду татка паклікаў мяне, наліў бензін у бак і паказаў мне як ездзіць на матацыкле. Я трохкі баялася, але, нягледзячы на гэта, села на матацыкл і паехала. Я была вельмі шчаслівая і вясёлая. Ездзіла я доўга, аднак, калі трэба было спыніцца, мне ўсё паблыталася. Замест пусціць акселератар, я яго націснула. Тады матацыкл стаў дыбам і ўцёк з-пад мяне, а я ўпала на траву. Усе навокал смяяліся, толькі мне хацелася плакаць. Мне вельмі балела рука. Завяла я матацыкл у гараж і больш на яго не села.

Дамініка ТВАРКОЎСКАЯ, ПШ № 3
у Бельску-Падляшкім

▼	Jak	Upał	Cela	Jedzenie	▶	▼	
	Róża	▼	Szlafrok	▼	Wojownik		Dziurka Piękno
Silnik	▶	▼	▼		▼		▼
Muchomor							
▶							
Fujarka	▶						
Katar							
▶		Ar			As	▶	
Batat	▶						📖

Снягір

Снягір крышку большы ад вераб'я. Гэта адзін з найпрыгажэйшых тутэйшых птахаў. Самец мае ярка-чырвоныя грудзі, спіну сінюю, крылы, хвост і „шапачку” на галаве — чорныя, а спод цела і пояс праз крылы — белыя. У самак бок жывата шэры, у іх і маладых чырвоны колер заменены буравата-шэрым і не маюць яны чорнай шапачкі. Дзюба кароткая і тоўстая. Корміцца насеннем бэзу, крапівы і пупышкамі, насеннем бильнягу, яловых і пладавых раслін, выкусаючы іх дзюбай, рэдка спажывае насякомых.

Снегіры жывуць у лясах усіх тыпаў, але любяць перш за ўсё бары і мешаныя, апроч таго закусцянеल्या паркі, сады, могільнікі. Прылятаюць таксама да кармушак. Гняздуюцца ў насрэдка. Гняздо ўюць на елках з тонкіх і сухіх галінак і травы, высцілаюць травінкамі, пёрамі, поўсцю. Кладка ў маі-чэрвені з 4-6 светла-блакітных з чырвонымі і бурымі плямінкамі і крапінкамі як. У верасні-кастрычніку пачынаюць вандраваць чародамі з паўночнымі папуляцыямі. Толькі ўвосень паяўляюцца пералётныя снегіры з поўначы і з усходу, і тады іх аж да красавіка вельмі шмат у лясах, парках і агародах. Мода на абсаджванне паркаў і агародаў яловых

мі і развой высокіх раслінных груп на ўскраінах лясоў, мабыць, спрычыніліся да ўзросту ліку снегіроў. Незвычайны давер снегіроў да людзей даў ім магчымасць пасяляцца ў гарадах, у якіх іх сустраць можна ўсё больш. Шмат пар снегіроў жыве разам нават і зімой, магчыма, што іх сувязь працягваецца ўсё жыццё. Спеў снегіра досыць ціхі, таму можна яго не пачуць у час птушыных канцэртаў. Спявае таксама і самка, што сярод птушак з'ява вельмі рэдкая. Голас *фью-фью* і песня з наборам скрыпучых і свіставых гукаў.

Снегіра вельмі лёгка прыручыць. Часам іх трымаюць парамі, нярэдка размнажаюцца яны ў хатніх умовах. Карміць іх можна зернявою сумессю з проса, аўсянай кашы, сланечніка і насення яловых дрэў. Да таго дадаваць трэба зеляніну, ягады, перш за ўсё арабіны, моркву, зрэдку каноплі, паколькі снягір можа залішне патаўсцець і страціць чырвоны колер. У добрых умовах прыгажун снягір аддзячыць песняй.

Міра Лукша

Галерэя „Зоркі”

Марта Матысюк — Нараўка

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Тры Паўліны і Паўл

У апошні чацвер верасня ў гімназіі наладзілі прэзідэнцкія выбары. Леў Катовіч, настаўнік хіміі, не спаў усю ноч.

— Няйначай, помста гэта, — думаў пра сваю ролю, — які сорам!

Каб усё было ясна, Леў Катовіч не любіў дэмакратаў і лібералаў. Папраўдзе не любіў ён нікога, нават самога сябе. Сваіх палітычных куміраў мяняў, як шкарпэткі, прытым заядла агітаваў сярод настаўнікаў і вучняў. Зараз ён прыдумваў чорныя гісторыі пра контркандыдатаў свайго любімца.

— Гэты — жыд! — казаў пра аднаго. — А гэты — масон!

Трэці меў быць аліментшчыкам, чацвёрты п'яніцам. Толькі ягоны кандыдат быў добры, справядлівы, моцны...

Агітацыя нервалавала настаўнікаў, асабліва Дубалю.

— Давайце, запрэжам яго ў школьныя выбары, — пажартаваў настаўнік матэматыкі.

— Кла-ссс! — настаўнікі ўзнагародзілі прапанову бурнымі воплескамі.

— І зробім яго старшынёй камісіі! — запрапанавала паланістка Ліза Крот.

— А ведаеце, — працягваў Дубаля, — што трэці клас напісаў яму на дошцы?

Усе зірнулі на матэматыка-арыгінала. Той хвілінку счакаў, прыжмурыў вочы і з насмешкай заявіў: што „*Радые ма дынамік — а не рыя!*”

У настаўніцкім кабінцеце ўспыхнуў гучны смех і воплескі.

Так ці інакш, канспірацыя спрацавала. Ніхто з настаўнікаў, апроч Катовіча, не здзівіўся, калі ў дзень выбараў гімназісты прыйшлі апранутыя як у першы дзень вясны. Дубаля, які таксама сядзеў у камісіі, пад уплывам маскарада памалываў сабе твар у зялёна-чырвоныя палоскі. Таксама зрабіла і Ліза Крот, якой падабалася ўсё, што рабіў матэматык.

Першым выбаршчыкам быў наш Паўл.

— А ці я магу адразу прагаласаваць за ўвесь клас?! — спытаўся ён тонам клаўна. — Бо ў нас і так усе за аднаго.

— За каго, каго? — падарваўся з крэсла хімік.

Паўл стаў пералічваць маральныя прыкметы кандыдата, першай рысай якога было, што ён — масон...

Сярэдняя ацэнка на пасведчанні — 5,26.

Мая мянушка — на шчасце няма.

У жыцці хачу стаць, чаму — лекарам, бо хацела б дапамагаць людзям.

У сяброў шаную — шчырасць.

Не люблю — варэнікаў і людзей, якія бачаць толькі кончык свайго носа.

Па-беларуску размаўляю — з бацькамі і дзядулямі.

Мой любімы гурт — „Н.Р.М.” і „Green day”.

Каля свайго дому пасаджу — многа кветак і бярозу.

Леў Катовіч пачырванеў, а пасля пазелянеў, падарваўся з месца і захадзіў па зале. Дубаля і Крот хіхікалі пад носам, хоць афіцыйным тонам звярнуліся да старшыні:

— Спадар калега, — словы Дубалі звінелі службова, — адкажыце маладому чалавеку, якія прынцыпы ў дэмакратыі.

— Калектыўна галасавалі адно пры „камуне”, — злосна прасіпеў хімік.

— Шкада часу на галасаванне, — спрабаваў жартаваць Паўл, — надвор'е такое цудоўнае...

— Я сказаў! — выціснуў Леў Катовіч.

Выбарчая яўка ў трэцім класе дасягнула таксама кабарэтнай велічыні. Сто працэнтаў. Які быў вынік? Няцяжка здагадацца. Увесь клас прагаласаваў за найгоршага контркандыдата фаварыта Льва Катовіча, эмігранта Эндзі Ампера, які абяцаў дармовы палёт у космас кожнаму грамадзяніну.

Калі пасля журналісты школьнай газеты „Клямка” пыталіся ў Паўла, чаму так яны галасавалі, той казаў...

— Так для *гниця!*

У слэнгу значыць гэта „для смеху”.

(працяг будзе)

АРАБІНКА

Галасавалі гімназісты ў Нараўцы

У Нараўцы гімназісты выбіраюць прэзідэнта. Перамог лідэр Самаабароны — Анджэй Лепэр (28 галасоў).

Вынікі нараўчанскай моладзі могуць шакіраваць, хоць не да канца — розніца паміж першым і другім кандыдатамі малая ў параўнанні з апошнімі. На другім месцы апынуўся Дональд Туск (23 галасы), далей быў Марк Бароўскі (8), Лех Качынскі (7), Генрыка Бохняж (5). Апошнія кандыдаты атрымалі па адным або нулі галасоў.

Гімназісты паўтарылі сімпатыі сваіх бацькоў. Дарослыя прагаласавалі за Анджэя Лепэра (56,48%), на другім месцы быў Дональд Туск (20,54%), далей Марк Бароўскі (12,79%) і Лех Качынскі (6,23%).

Гімназісты выбіраюць таксама дэпутатаў у Сейм і Сенат. Сярод моладзі зноў перамагла Самаабарона, другая была Грамадзянская платформа.

Дарослыя галасавалі інакш. Тут перамог СЛД (42,20%), Самаабарона апынулася на другім месцы

(18,17%). Трэцім было ПСЛ. Вынікі з прыпушчанскай Нараўкі характэрныя бедным і занятым рэгіёнам. Тут таксама самая нізкая яўка — галасавала 23 працэнты выбаршчыкаў.

— Чаму вам падабаецца Лепэр? — пытаю гімназістаў.

У адказ — цішыня. Пасля пачуўся шэпт і абмен думкамі паміж партамі, самы адважны прамовіў: *Выбралі яго для смеху!*

Дэмакратыю адстойвалі самыя здольныя вучні. Апошнія глядзеці на іх са здзіўленнем. Было ясна, што яны прагаласавалі так, як паказаў вынік, і не для смеху, а зусім усур'ёз.

ЗОРКА

Свайго на патрона школы

Размова з Васілём ЛЯШЧЫН-СКІМ, дырэктарам Комплексу школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Бельску-Падляшскім.

— 21 кастрычніка адзначыце саракагоддзе дзейнасці вашай школы. Пры гэтай нагодзе будзе ёй прысвоена імя Яраслава Кастыцэвіча. Як даспявала задума, каб славу тага дырэктара беларускай школы ўстанавіць патронам?

— Ужо ў сямідзесятых гадах бацькі нашых дзяцей, якія вучыліся ў Яраслава Кастыцэвіча, прапанавалі ўстанавіць яго патронам школы. Мае суразмоўцы цёпла і сардэчна ўспаміналі дырэктара Кастыцэвіча. Аднак у той час сын праваслаўнага свяшчэнніка не мог быць патронам. У сямідзесятых гадах патронамі выбіралі камуністаў, вядомых пісьменнікаў або мастакоў. Якуб Колас ці Янка Купала жылі далёка ад нас. Нашы людзі хацелі, каб патрон выводзіўся з мясцовага асяроддзя і быў заслужаны для беларускасці. Яраслаў Кастыцэвіч быў адным з заснавальнікаў беларускай школы і за яго дырэктарства быў збудаваны новы школьны будынак — самы лепшы ў Бельску-Падляшскім у шасцідзесятых гадах.

— Аднак зараз умовы памянліся.

— Так, зараз асоба Яраслава Кастыцэвіча не ўспрымаецца дрэнна за тое, што быў ён арыштаваны савецкімі энкаведыстамі і сядзеў у турме, а яго сям'я была саслана ў Сібір. Паўторная прапанова, каб Яраслава Кастыцэвіча зрабіць нашым патронам, выйшла некалькі гадоў таму ад бацькоў і мяне, а настаўнікі ўключыліся ў яе рэалізацыю. Яраслаў Кастыцэвіч выводзіўся з нашага асяроддзя. Ён — асоба блізкая нам, заслужаная для Бельшчыны. Выбіраючы Яраслава Кастыцэвіча патронам нашай школы будзем мець свой твар.

— Вы напэўна размаўлялі пра кіраванне школай Яраславам Кастыцэвічам перад рашэннем аб прысваенні школе ягонага імя.

— Я чуў многа цёплых слоў на конт яго працы ў нашай школе. Ён быў сардэчны ў адносінах да вучняў. Аднак, дзеся захавання дысцыпліны, умеў быць патрабавальным да моладзі. Самае важнае, што дырэктар Кастыцэвіч умеў накіраваць вучняў у вышэйшыя навучальныя ўстановы. У пасляваенны перыяд моладзь у нашым беларускім асяроддзі найчасцей здабывала канкрэтныя прафесіі. Маладыя людзі вучыліся сталярству, кравецтву або кухарству і хутка становіліся на працу, каб зарабляць на сваё ўтрыманне. У час дырэктарства Яраслава Кастыцэвіча многа выпускнікоў беларускага ліцэя паступала ў вышэйшыя навучальныя ўстановы. Яраслаў Кастыцэвіч будаваў у сваіх вучнях свядомасць, што беларусы з'яўляюцца вартаснымі людзьмі.

— У 1965 годзе беларуская школа раздзялілася на Беларускі ліцэй і Пачатковую школу н-р 3 і тады Яраслава Кастыцэвіча не прызначылі на пасаду дырэктара. Хто былі чарговыя дырэктары вашай школы?

— Адзін год дырэктарам была Надзея Цар, а пасля даўжэйшы час школай кіраваў Ян Суліма. Перада

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

мною паўгода дырэктарам „тройкі” быў сённяшні дырэктар Бельскага дома культуры Сяргей Лукашук. У „тройцы” захавалася ідэя беларускасці. Наша школа стала базай для ліцэя, якога выпускнікі ізноў пасылаюць сваіх дзяцей у „тройку”. У школе захоўваецца высокі ўзровень навучання.

родзі. Я стараўся не страціць здабыткаў маіх папярэднікаў — дырэктара Яраслава Кастыцэвіча і іншых дырэктараў і настаўнікаў. Нашай задачай было ўзмацняць прэстыж школы і мы гэта рабілі. Зараз многія бацькі з розных куткоў Бельска прыходзяць у нашу школу і просяць прыняць іх дзяцей. Навучанне

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

Дзеткі з хваляваннем і радасцю чакаюць свята школы

— За вашага 30-гадовага дырэктарства (ад 15 лютага 1975 года) школа разбудавалася, узнікла велізарная гімнастычная зала. Як было з адукацыяй?

— Калі я стаў дырэктарам, школа была ўжо вядомая ў белскім ася-

ў нас трымаецца на добрым узроўні, але агульную ацэнку ставіць нам белскае асяроддзе. Паводле вынікаў у прадметных конкурсах наша гімназія знаходзіцца ў першай дзесятцы ў маштабе Падляскага ваяводства. У рэйтынгу праведзеным не-

Фота ДАРАФЕЯ ФІЁНКА

16 кастрычніка быў асвечаны крыж побач вёскі Пасынкі, у якой нарадзіўся Яраслаў Кастыцэвіч. Вучні размалявалі крыж, фундаатарам былі прыхаджане з настаяцелем айцом Яўгеніем Сушчам

калькі гадоў таму „Выбарчай газетай” наша гімназія апынулася на шостым месцы ў ваяводстве.

— Зараз многія вашы выпускнікі выконваюць адказныя прафесіі.

— Многа нашых выпускнікоў працуе ў медыцыне ў Польшчы, Амерыцы, Англіі. Нашы былыя вучні працуюць юрыстамі, акцёрамі, журналістамі ў газетах і радыё. Асобы, якія вучыліся ў нашай школе, з'яўляюцца таксама мастакамі, у ліку якіх — Маргарыта Дмітрук.

— „Тройка” ў свядомасці вялішчан застаецца беларускай школай. Як ва ўмовах паўсюднай паланізацыі ўдаецца прывіваць любоў да роднага?

— Наша беларускасць спалучана з праваслаўным веравызнаннем. Беларуская мова, літаратура і культура, з якой мы знаёмім нашых вучняў, даюць магчымасць падумаць пра сваю нацыянальнасць. У школе мы вучым не саромецца сябе і сваіх продкаў. Пасля дванаццацігадовай адукацыі ў „тройцы” і беларускім ліцэі застаецца адчуванне беларускасці, хаця нашы выпускнікі не паказваюць гэтага штодзень.

— У „тройцы” вучыцца многа дзяцей і моладзі, якія аказваюць вялікае ўздзеянне на акружаючае асяроддзе.

— Нашы вучні прымаюць удзел у культурных мерапрыемствах горада, нашага ваяводства і краіны. Калі выступаюць нашы дзеткі або моладзь, то інфармуюць публіку, што яны са школы з дадатковым навучаннем беларускай мовы. Гэтым самым вучні сведчаць, што тут жывуць беларусы. Нядаўна наш вучань, Рафал Баравік, заняў першае месца па скачках у вышыню на Агульнапольскіх спаборніцтвах у Піле і стаў там амбасадарам беларускасці. Зараз беларусы ў Бельску не хваюцца і вызваляюцца ад комплексу непаўнаценнасці.

— У час Вашага дырэктарства „тройка” дабівалася разнародных поспехаў, але напэўна трэба было пераадолюваць шматлікія складанасці. З якімі цяжкасцямі змагаецца цяпер?

— Зараз вучыцца ў нас 870 асоб, а школа прыстасаваная да адукацыі 600 вучняў. Таму заняткі ў школе адбываюцца да сямнацатай гадзіны і працуюць па суботах. У школе мала дапаможнікаў для адукацыі на беларускай мове. Амаль няма беларускамоўных відэакасет з мультфільмамі і аўдыёкасет.

— Ці ў гэтай галіне дапамагае вам Рэспубліка Беларусь?

— Дапамога з Беларусі невялікая. Я не ведаю ці гэта вынік таго, што ў Беларусі мала беларускамоўных дапаможнікаў, ці можа мы апынуліся на канцы чаргі чакаючых дапамогі з Рэспублікі Беларусь, прызначанай для беларускай дыяспары.

— Як ацэньваеце дапамогу з боку польскай дзяржавы?

— Няма асаблівай дапамогі з боку польскай дзяржавы. У свядомасці палякаў з Бельска замацавалася перакананне, што наша школа карыстаецца спецыяльнымі прывілеямі з прычыны нашай нацыянальнай адметнасці. Справы маюцца інакш. Кантралёры з Найвышэйшай кантрольнай палаты шукалі ў нашай школе парушэння польскіх законаў, праводзячы за кароткі перыяд ажно два кантролі.

— Дзякуй за размову.

Гутарыў Аляксей Мароз

Мастацкае слова і песня

У II Мастацкіх сустрэчах школьнікаў, якія 16 кастрычніка адбыліся ў Музеі і асяродку беларускай культуры ў Гайнаўцы, прынялі ўдзел вучні падставовых і гімназічных школ Гайнаўкі, якія вучацца беларускай мове. Побач іх выступілі гайнаўскія белліцэісты, якія займаюцца ў тэатральным гуртку ды любяць дэкламаваць і спяваць.

Мерапрыемства праходзіла ў кіназале. Пачалося яно з выступлення вучняў Падставовай школы н-р 3. Маладыя акцёры ў народнай вопратцы паказалі абрад „Сватанне”. Падрыхтавалі яны адпаведныя экспанаты, знойдзеныя ў сваіх бабуляў. Вучні настаўніцы Марыі Крук вялі сябе на сцэне адважна, стараліся дастойна паказацца дарослымі жыхарамі вёскі і таму іх выступленне вельмі спадабалася публіцы. Дзеткі Комплексу школ н-р 2, якіх рыхтавала настаўніца Аліна Якімюк, запрэзентавалі інсцэніроўку казкі „Хітры вол”, а вучні II класа гімназіі Комплексу школ н-р 3, якіх беларускай мове вучыць Людміла Грыгарук, паказалі прадстаўленне „Кірмаш”. Абодва выступленні спадабаліся публіцы з-за цікавай ігры акцёраў і таму дзеткі і моладзь атрымалі гарачыя апладысменты.

— Мастацкія сустрэчы ладзяцца дзеля школьнікаў, якія ў Гайнаўцы вучацца беларускай мове і настаўнікаў, якія з імі працуюць. Беларускамоўныя конкурсныя агляды найчасцей праходзяць перад школьнай публікай, а ў час новага мерапрыемства дзеткі і моладзь маюць нагоду паказацца перад сваімі бацькамі і гайнаўскай публікай. Няма ў іх элементаў спаборніцтваў і таму вучні могуць выступаць без вялікіх хваляванняў, — сказаў Ян Карчэўскі, настаўнік беларускай мовы Гайнаўскага белліцэя і заадно намеснік старшыні ўправы Беларускага музея. Ён ад імя белліцэя і Беларускага музея — арганізатараў мастацкіх

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

Цікавую інсцэніроўку казкі „Прынцэса не хачу” падрыхтавалі вучні Комплексу школ н-р 2

сутрэч — кіраваў падрыхтоўкай да мерапрыемства і вёў яго.

Дзеткі і моладзь гайнаўскіх школ дэкламавалі беларускія вершы і спявалі. Сярод дэкламатараў найбольш было вучняў Комплексу школ н-р 1, якіх рыхтавала Аліна Новік. З гавэндай цікава выступіла вучаніца белгімназіі Анна Грыгарук.

Белліцэісты з тэатральнага гуртка „Драма” (апякун Ян Карчэўскі) выступілі з п’есай Каруся Каганца „Модны шляхцюк”. Хаця прэзентаваныя ў тэатральных сцэнках падзеі аддаленыя ў часе, аднак маладыя акцёры патрапілі іх зразумець. Выступленні ліцэістаў спадабаліся дарослай публіцы, якая на занятках беларускай мовы выходзіла на літаратуры перыяду Каруся Каганца.

— П’еса адклікаецца да мінулага, але нам падабаецца, бо паказвае камічныя сцэнкі. Я люблю вяртацца да традыцыі, гісторыі і слухаць, як дзядулі раскажваюць аб мінулым, — сказала Наталля Тарасевіч, якая ў спектаклі іграе постаць Ганны. —

У нашым тэатральным гуртку добрая атмасфера. Мы самі можам выбіраць п’есы, якія будзем ставіць.

— Я выступаю ў тэатральных сцэнках, бо лічу гэта добрай забавай. Весела ў нас у час рэпетыцый. Пасля не будзе магчымасці так гуляць, — заявіла Барбара Каліноўская, якая іграе ролю Пранцішка.

У дуэце выступілі ліцэісты Барбара Трафімюк і Адам Гуральчук, якія, будучы яшчэ вучнямі Гімназіі ў Дубічах-Царкоўных, перамагалі ў конкурсах „Беларускай гавэнды”. На гэты раз яны падрыхтавалі кароткую сцэнку з вясковага жыцця. Вобразна і эмацыянальна паказалі ў ёй адмоўнае ўздзеянне тэлефільмаў на спакойнае жыццё сялян, якія адыходзяць ад вясковай традыцыі і прыпадабняюцца да тэлевізійных герояў. Займальна дэкламавала верш Анна Раманюк, лаўрэатка II месца Цэнтральнага агляду конкурсу „Роднае слова”. Настаўніца Аліна Якімюк прыдумала цікавую інсцэніроўку казкі „Прынцэса не хачу”.

Хаця вучні Комплексу школ н-р 2 апрануты былі ў традыцыйную каралеўскую вопратку, аднак гулялі пад сучасную музыку.

Прыгожа заспявалі беларускія песні вучні Комплексу школ н-р 3, музычным кіраўніком якіх з’яўляецца Ева Галашэвіч. Удала выступілі белліцэісты, якія нядаўна заснавалі музычны калектыў. Заспявалі яны пад новаствораную музыку песні „Беларусачка” і „Маналог паўстанца каля каменя”.

— Мы спяваем толькі беларускамоўныя песні. Да народных песень мы прыдумваем сваю музыку, каб яны добра ўспрымаліся моладзю. Можа ў будучыні створым свае песні, — сказаў белліцэіст Норберт Аркадзь Васілюк. — Супольныя выступленні на беларускай мове патрэбны. Бывае, што маладыя беларусы не прызнаюцца да сваіх каранёў і паходжання. Калі яны пабацаць, што іх ровеснікі не саромеюцца сваіх традыцый, можа памяняюць падыход да гэтай справы. Я захаваны ў праваслаўнай беларускай традыцыі і на заняткі беларускай мовы хаджу з другога класа падставовай школы. Калі ад маладога пачнем любіць сваю Радзіму, то гэтая любоў астанеца на ўсё жыццё.

У кіназале музея сабраліся бацькі і сямейнікі выступаючых вучняў. Можна было таксама ўбачыць старэйшых аматараў беларускага слова.

— Жыхары Гайнаўкі маюць нагоду сустрэцца з беларускім словам і пераканацца, што вучні і іх настаўнікі многа працуюць пасля заняткаў беларускай мовы, рыхтуючы вучняў да шматлікіх конкурсаў і выступленняў перад публікай, — адзначыў Ян Карчэўскі.

Арганізатары мерапрыемства падрыхтавалі таксама выстаўку „Культурнае багацце Еўропы”, на якой прэзентаваліся мастацкія працы вучняў падставовых і гімназічных школ. Наведвальнікі мастацкіх сустрэч мелі нагоду ў ніжнім калідоры музея паспрабаваць разнародныя стравы з бульбы, якія прапанаваліся ў рамках бульбафэсту.

Аляксей МАРОЗ

„Беларусь там, дзе наша мова жывець”

Беларускі музей і асяродак культуры ў Гайнаўцы, разам з пасольствам Рэспублікі Беларусь у Польшчы ды Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры запрасілі ў Гайнаўку на выставу „Шляхамі Францішка Багушэвіча” (працаваць будзе да канца лютага). Нагодай паказаць плён працы Вольгі Чурылы з музея літаратуры і Валерыя Сітнікава, які хадзіў сцежкамі беларускага паэта з фотаапаратам, увекавечваючы мімалётную красу беларускай прыроды ў розныя поры года і ў блізкіх сэрцу паэта мясцінах з’яўляецца 165-годдзе з дня нараджэння і 105-годдзе ад смерці Францішка Бенядзікта Багушэвіча (1840-1900), беларускага паэта, ідэолага нацыянальнага адраджэння, вызваленчага дэмакратычнага руху, пачынальніка новай беларускай літаратуры, які заклікаў беларусаў: „Не пакідайце ж мовы нашай роднай, каб не ўмерлі”. Мабыць, можа адно гэтыя словы запалі ў памяць і ўжываюцца пры розных нагодах нават і тымі, хто

Вольга Сянкевіч (вядучыя) з Гайнаўкі і Вольга Чурыла з Мінска

трактуе іх адно як нейкі больш ці менш адэкватны лозунг...

На выставе ідзем шляхам паэта ад наймалодшых гадоў. Скончыў ён Віленскую гімназію, паступіў на фізіка-матэматычны факультэт Пецярбургскага ўніверсітэта. За ўдзел у студэнцкіх хваляваннях быў з універсітэта выключаны. Вярнуўся на радзіму, працаваў вясковым настаўнікам. Быў ранены ў паўстанні 1863 года, ратуючыся ад улад, перабраўся на Украіну. Паступіў у Нежынскі юрыдычны ліцэй. Працаваў у розных судо-

вых установах, з 1884 г. — у судовай палатцы ў Вільні. Асноўнымі кліентамі яго былі сяляне і гарадская беднота. Пад псеўданімамі Мацей Бурчок, Сымон Рэўка з-пад Барысава выдаў свае вершаваныя зборнікі „Дудка беларуская” (1891) і „Смык беларускі” (1894), апавяданне „Тралалёначка” (1892). Ягоны светапогляд і ідэйныя перакананні склаліся ў эпоху ўзмацнення вызваленчага дэмакратычнага руху. Народ і яго стваральную працу разглядаў як фундаментальную і спраўдзена рэальнасць гісторыі. Пад паняццем „народа” разумеў ён людзей працы, перш за ўсё сялянства, але ўзбагачаў тое паняцце акрэсленым нацыянальным момантам. Творы яго прасякнуты глыбокай любоўю да роднага краю, вернасцю свайму народу і зямлі. Афіцыйная ідэалогія сцвярджала ў яго час, што такі народ як беларускі не існуе, а ёсць толькі заходняя галіна „ўсходнеславянскага племені”, а іншыя меркаванні лічыліся варожай польскай інтрыгай, накіраванай на адлучэнне „справдзена рускіх земляў”.

У прадмове да „Дудкі беларускай” пісаў: „Братцы мілыя, Дзеці Зямлі-маткі маёй! Мушу з вамі пагаварыць трохі аб нашай долі-нядолі, аб нашай бацькавай спрадвечнай мове, каторую мы самі, ды і не адны мы, а ўсе людзі цёмныя „мужыцкай” завуць, а завецца яна „беларускай”. Я сам калісь думаў, што наша мова — „мужыцкая” мова, і толькі таго! Але, паздароў божа добрых людцоў, як навучылі мяне пісаць-чытаць”. Праблему мовы ён вылучае як асноўную праблему нацыянальнага жыцця: „Шмат было такіх народаў, што страцілі найперш мову сваю (...), а потым зусім замёрлі. Не пакідайце ж мовы нашай беларускай”.

Словы „мужыцкага адваката” (што „весці справу селяніна задарма годзен”), абаронцы мовы, натхняльніка змагароў за свабодны развой душы, радзіму і роднае часам сапраўды, здаецца, вартыя як арнаменты дзеля юбілеяў. „Вось стаіць бярозка тут ля самай хаткі” — і прыгожы абразок роднай краіны Беларусі. І гладкія словы паслоў, дэпутатаў, ад імя народа і краю. „Меўшы розум не скацінны, як знаць волю мы павінны?”

Міра Лукша

Фотасайт сталіцы беларускіх шахцёраў
<http://my-saligorsk.narod.ru>

Неяк так павялося ў свеце, што чым старажытней горад, тым ён цікавей. У многім гэта сапраўды адпавядае рэчаіснасці. Даўняя гісторыя той ці іншай мясцовасці гэта, пэўна, наймацнейшы сродак прыцягнення турыстаў, а разам з ім і грашовых сродкаў. Але што ж рабіць гарадам, якія налічваюць усяго толькі некалькі дзесяцігоддзяў свайго існавання? Падаецца, што адметнасць такіх паселішчаў якраз у іх маладым узросце, які вядомы дакладна і цэлая гісторыя горада месціцца ў жыцці аднаго пакалення. У Беларусі такім горадам ёсць Салігорск.

Зрабіць невялікую вандроўку па вуліцах гэтага горада інтэрнэт-карыстальнікам дапаможа неаблігавы сайт, што месціцца па адрасе <http://my-saligorsk.narod.ru>. Галоўная старонка сайта нагадвае нейкую вясёлую святочную віншавальную паштоўку. Фотаздымкі відаў горада месціцца разам з намаляванымі агнямі салютаў, а пасярэдзіне ўсяго гэтага надпіс „Фотасайт сталіцы беларускіх шахцёраў «Мой Салігорск»”. Да слоў прывітання наведвальнікам далучана і паведамленне аб тым, што з сайтам цяпер могуць знаёміцца і рускамоўныя інтэрнэт-карыстальнікі, бо маецца адпаведная моўная версія. Выйсце на яе месціцца ў верхнім левым вугле выяўлення. Пад ім — рубрыкі.

„Фотаздымкі” — гэта тое, дзеля чаго, відаць, задумваўся сайт. Шчыра кажучы, іх не так многа — літаральна чатыры фотасесіі з вуліц Салігорска і мясцовага вадасховішча. Праўда, падзелены яны цікава: салігорская зіма, вясна і лета. Стваральнікі сайта адначасова прапануюць набыць фотаздымкі вялікіх памераў, заказаўшы іх па электроннай пошце.

Найбольш інфармацыйна насычанай трэба прызнаць старонку „Пра горад”. „Салігорск — горад новай эпохі. Пачаткам заснавання гэтага прыгожага горада лічыцца жнівень 1958 года. Спачатку рабочы пасёлак меў назву Новастаробінск, але ўжо праз год наша шахцёрская сталіца займела мілагучную назву — Салігорск, — пішуць аўтары сайта. — Салігорск знаходзіцца на поўдні Мінскай вобласці, на беразе ракі Случ і Салігорскага вадасховішча. Зараз у горадзе пражывае каля 101 тысячы чалавек. Салігорск з’яўляецца раённым цэнтрам. Больш 90% прамысловай прадукцыі ў агульным аб’ёме вытворчасці належыць вытворчаму аб’яднанню „Беларуськалій”. Гэтае прадпрыемства выпускае калійныя ўгнаенні, якія экспартуюцца ў больш чым 50 краін свету”.

У рубрыцы „Гасцёўня” можна пазнаёміцца з меркаваннямі аб сайце ўжо пабываўшых на ім інтэрнэт-вандроўнікаў. Іх не так многа, але ўсе выказванні выключна станоўчыя.

Старонкі „Спасылкі” і „Кантакт” — гэта свайго роду запрашэнні да наладжвання сувязяў і супрацоўніцтва. Стваральнікі сайта звяртаюцца з прапановай размясціць банэр аднаго з сайтаў на ўласнай вэб-старонцы і адпаведна прапануюць зрабіць выйсце з партнёрскага сайта да свайго.

Калі падагульняць уражанні ад наведвання гэтага „салігорскага амбасады” ў Інтэрнэце, то яны нейкія ветліва-лагодныя. Магчыма, гэта не толькі ад таго, што сайт зроблены з любоўю да свайго горада, але і ад таго, што ён такі ж новы ў Інтэрнэце, як новы і ўласна Салігорск на карце свету.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

У апошняй гульні Беларусь прымала дома Нарвегію і ў разе перамогі магла ўзняцца на больш-менш прэстыжнае трэцяе месца. Але рэальных шанцаў на гэта не было...

Беларусь, беларусы...

Сумны фініш

Ну вось і ўсё. Двухгадовы адборавы цыкл да чэмпіянату свету па футболе закончыўся для беларусаў звыкла сумна. Нацыянальная дружнына, якая перад пачаткам турніру была „пасеяная” пятай, на гэтым жа месцы і завяршыла сабор. Апошнія два туры для беларусаў былі матчамі прэстыжу. І, здавалася, нашы футбалісты завершаць змаганне ў групе на мажорнай ноне. У гасцях падначаленыя Анатоля Байдачнага здолелі адолець шатландцаў (1:0), пазбавіўшы тых шанцаў на заветнае другое месца. Заўважым, што вартасць гэтай мінімальнай перамогі асабліва, бо амаль дзесяць гадоў беларуская зборная не перамагала на чужых палях у афіцыйных сустрэчах. Доўгачаканую вікторыю забяспечыў трапным ударам Віталь Кутузаў, які ў апошніх сустрэчах выявіў сябе лідэрам атакі каманды. Праблема ж „аўтарытэтаў” у шэрагах нацыянальнай каманды паўстала асабліва востра пасля таго як галоўны трэнер выкрасліў са складу шматгадовага капітана Сяргея Гурэнку. Той сваім парадкам у прэсе досыць востра выказаўся наконт сітуацыі ў зборнай. Па-ранейшаму не выступаў з-за траўмы лепшы снайпер каманды Максім Рамашчанка, а Валянцін Бялькевіч абвясціў пра завяршэнне выступаў за нацыянальную зборную.

У апошняй гульні Беларусь прымала дома Нарвегію і ў разе перамогі магла ўзняцца на больш-менш прэстыжнае трэцяе месца. Але рэальных шанцаў на гэта, як выявілася, не было. Нарвежцы перамаглі 1:0 і спакойна выйшлі ў плей-оф. Выніковае становішча ў турнірнай табліцы такое: 1) Італія — 23 ачкі; 2) Нарвегія — 18; 3) Шатландыя —

13; 4) Славенія — 12; 5) Беларусь — 10, 6) Малдова — 5. Адрозны ж пасля завяршэння адборавога цыкла пайшлі чуткі пра адстаўку Байдачнага. Яго верагодным пераемнікам называюць былога футбаліста кіеўскага „Дынама” і трэнера зборнай Украіны Леаніда Бурака. Добра памятаю гэтага майстра выканання штрафных, які, аднак, у якасці „рулявога” не дасягнуў асаблівых поспехаў. Так што мяняць быка на індыка ці бурака, відаць, няма аніякага сэнсу.

Больш пасады галоўнага трэнера заслугоўвае, безумоўна, Юрый Пунтус. Аднак яго „акцыя” значна ўпала пасля няўдалага фінішу моладзевай дружныны ў адборавым турніры чэмпіянату Старога свету. Што асабліва прыкра, шчасце каманды было ў сваіх руках, але яго не рэалізавалі. Пасля валявой гасцёвай перамогі над шатландцамі (нашы па ходзе справы саступалі, але ўрэшце святкавалі поспех — 3:2) беларуская каманда ішла на другім месцы. Перамога ў „апошнім баі” з нарвежцамі гарантавала другі радок у турнірнай табліцы і месца ў плей-оф. Але ўсё завяршылася прыкрай паразай з лікам 2:3. Паверхневая прычына няўдачы — незбалансаванасць ліній — нашы больш усіх забілі (20 галоў), але найбольш і прапусцілі (19). А галоўнае — у вырашальны момант камандзе забракла баявога характару і псіхалагічнай устойлівасці. У выніку мы толькі чацвёртыя, а пуцёўка наверх дасталася славенцам: 1) Італія — 25 ачкоў; 2) Славенія — 15; 3) Нарвегія — 14; 4) Беларусь — 13; 5) Малдова — 11; 6) Шатландыя — 6.

Цяпер застаецца чакаць жараб’ёўкі на наступны адборавы турнір. Такая наша беларуская рэчаіснасць — жыць з надзеяй на заўтра.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Засада

Алег адкінуўся на крэсле, як на троне п’яны кароль, закінуў ногі на стол і пацягнуў з бутэлькі піва. Было невыносна сумна. Назаўтра бэнэфаіцы запланавалі правесці мітынг. Напярэдадні такіх акцый, апошнім часам, уначы ім хтосьці выбіваў у офісе шыбы. Таму на гэты раз Алег, каб разам з вокнамі не пабілі яго анфас, узброіўся калом і шрубакрутам, патушыў свет і пад смак „Лідскага” спакойна разважыў пра жыццё. За акном было па-восеньску цёмна, мокра, як на дне студні, і, разам з тым, ветрана.

„Якая нудная і непрыемная ноч, — разважыў седзячы ў цяпле партыйнага пакоя Алег. — У такую ноч на вуліцы выпайваюць толькі абкураныя пустагаловыя хуліганы, п’яныя злодзеі-няўдачнікі і заспаныя супрацоўнікі КДБ. Цікава, хто з іх на гэты раз атрымаў загад памалаціць нашы вокны?”

Ён адкаркаваў чарговую бутэльку піва, пазяхнуў поўнай моцай сваёй здаровай пашчы і стаў думаць чым заняць час. Прышла ў галаву геніяльная ідэя трохі драмнуць. Ды яна мела свой слабы бок — спаць не хацелася. Лепш за ўсё запрасіць кагосьці дзеля кампаніі. Алег ужо нават падняў тэле-

фонную трубку як пачуў шкрэбанне ў замку з другога боку дзвярэй. Твар апазіцыянера расплыўся ў здэклівай усмешцы. Якая ўдача! У офіс, нелегальна, без санкцыі пракурора, уначы, як самыя бяздарныя злодзеі, спрабавалі залезці супрацоўнікі КДБ. Алег пазнаў іх адразу па манеры дзеянняў. Хуліганы высадзілі б гэтыя гнілыя дзверы адным ударам нагі. Злодзеі адмакнулі б замк яшчэ хутчэй, чым выбілі б дзверы хуліганы. І толькі супрацоўнікі спецслужбаў могуць так доўга вазіцца з замком, які на той момант нават не быў зачынены. Алег падумаў, што можа спакойна дапіць піва, бо ўзломшчыкі яшчэ доўга будуць капацца з таго боку. Іх дзеянні прыносяць вынікі толькі дзякуючы неверагодна вялікім штапам стукачоў-даносчыкаў, падтрымцы ўсёй дзяржаўнай машыны, а самае галоўнае з-за бессаромнага парушэння законаў, на якія яны ж і спасылаюцца, караючы іншых. А калі прыходзіцца зрабіць штось сваімі рукамі, то гэта доўгая песня?

Алег яшчэ некалькі разоў прыклаўся да бутэлькі і патэлефанаваў Ігару.

— Прывітанне, стары, — няспешна прашаптаў ён у трубку. — Як наконт таго, каб павесяліцца.

— На гэта ў мяне няма грошай, — адказаў сонны голас. — Ты ж ведаеш, апошня грошы аддаў на аплату офіса. Грэх смяцца з беднага.

— Ну то лічы, што сёння табе пашанцавала. Ёсць мажлівасць пацешыць душу цалкам дарма. У штаб-кватэру лезе кантора.

— Хутка буду, — узбадэрыўся сонны голас. — Прашу толькі не пачынай пацеху без мяне.

Праз нейкі час Ігар павітаўся з нарадам міліцыі каля офіса БНФ, падмаргнуў людзям у цывільным, якія адразу ўскочылі ў джып і зніклі, і зайшоў у калідор, які вёў да дзвярэй партыйнага офіса. У гэты момант Алег адчыніў дзверы офіса і ўключыў на калідоры святло. Ад нечаканасці ўзломшчыкі аслупянелі як дзіцянь, якое вырасыла праверыць, што н’е бацька, а ў шклянцы быў не мёд.

— Мы не мелі дзе выпіць гарэлкі, вырашылі завітаць сюды. На вуліцы зімна, — паспрабаваў патлумачыць сваю прысутнасць у чужым будынку старэйшы.

— Ах вы няшчасныя бяздомныя алкаголічкі з вышэйшай адукацыяй, — зарагатаў Алег. — Выпіць сюды залезлі, а бутэльку купіць забыліся. А мо хопіць лапшу на вушы развесіваць. У вас жа на ілбе каляровымі фарбамі напісаныя тры літары. Першая „К”, апошняя „Б”. Ададайце з трох раз якая пасярэдзіне — „Д” ці „Г”?

Для „алкаголікаў” загадка сапраўды аказалася складанай, бо па-руску іх установа называецца КГБ, а па-беларуску замест „Г” гучыць „Д”. Якой мове аддаць пе-

равагу ў гэтых умовах яны не вызначыліся. А Алег ужо халіў аднаго, засунуў руку таму ў кішэнь і выцягнуў пасведчанне работніка спецслужбы. А тут неўзабаве падляцелі яшчэ некалькі апазіцыянераў.

Ноч атрыманася надзвычай вясёлай. Чаго вартыя былі толькі выразы твараў міліцыянтаў, якія з абалваненымі вачамі назіралі як бэнэфаіцы валакуць у міліцыю прадстаўнікоў арганізацыі, ад гучання назвы якой у ахоўнікаў парадку трэсліся калені што лісты на асіне. А як цікава назіраць як усё кіраўніцтва сілавых структур горада ўначы злятаецца да міліцэйскага будынка.

Назаўтра хлопцы правялі запланаваную акцыю і прысели падзяліцца ўражаннямі ад учарашняга.

— Зразумела, што ўжо зранку ў міліцыі не было ні затрыманых, ні падазроных, — прайнфармаваў калег Ігар. — Але цікавае іншае. Сёння спецслужбы шукаюць у сваіх шэрагах стукача, які нібыта сыпануў нам пра пачатковую аперацыю. Ніяк не могуць паверыць, што мы не адмыслова для іх зрабілі засаду. Дарэчы, Алег, а што ты там рабіў уначы.

— Скажу праўду, але вы мне не паверыце, гэтак жа як і яны, — усміхнуўся Алег. — На вуліцы было зімна, і я зайшоў у офіс проста папіць піва.

Генрых ЗПАДАШМЯНСКІ

Есці трэба гародніну, садавіну, вінаград, улюбёную вараную капусту з рабрынкай, малочны суп на вячэру, ужываць кілішка мала, не курцыць — вось „што рабіць, каб доўга жыць”...

АНТОН САКОВІЧ НА СТО ДВА

Антону Саковічу з Міхалова на стагоддзе зноў дабавілі медалёў ды граматы — да Заслужанага Беларускага ордэна *Polonia Restituta* за працоўную дзейнасць, беларускіх дыпламаў — пасведчанні ды віншаванні ад прэм'ера польскага ўрада ды гмінных улад — з нагоды круглай сотні жыцця. Ну, і ад ЗУСу спецыяльная неблагая падбаўка да пенсіі. А так папраўдзе то Антону Саковічу ўжо 102 гады, бо нарадзіўся ён у 1903 годзе. Гэта ўсё — за добрую работу. Пашана ёсць, з грашыма было крыху горш — бо за той „кавалерскі” „хлябовага” цяпер толькі 3 грошы дабаўкі...

— Ведаеш ваколцы, дзетка? — пачынае, пасля кампліментаў да мае асобы, шаноўны юбіляр. — Я родам з Супруноў, ведаеш, дзе Нарва, Плянты?..

Адтуль паехала сям'я ў бежанства. Былі ў Тэрахавым Бары, Магілёўскага ўезда, толькі тры гады. Справа важная, бо там была алейня, Антосік добра прыгледзеўся, як яна працуе, і спатрэбіліся веды, каб пасля паставіць падобную ўжо на радзіме, і млыны. Антон — майстар на ўсе рукі, сакалінае вока: усё ўмеў зрабіць, здавалася б, з нічога, закрунуцца з размаітай тэхнікай. Да гэтай пары гэты „майстарклекка” штосьці ўмее вымадзіць, і калі б каму спатрэбіўся, вось, малы гаспадарчы млын, дык можна на кансультацыю з'явіцца ў Міхалове, на вуліцу Стралецкую, 18, зараз за царквою, і пры нагодзе паразмаўляць і на іншыя канкрэтныя гісторыі, скажам, пра рэвалюцыю, польска-савецкую вайну ды іншыя дэталёвы падзеі абмеркаваць.

У дваццатых гадах працаваў Антон у немца Морыца за слесара. Фабрык у Міхалове тады было 12! Збудоваў млын у Лядах каля Курашава, той млын прадалі з братам

Фота МІРЫ ЛУКШЫ

у 1927 годзе. Тамака збудоваў і алейню, такую як там у Беларусі, 5 гадоў ціснулі алей для гаспадароў з пару паветаў (была бульба і алей — людзі давалі сабе рады жыць!). У 1947 годзе паклікалі Антона пусціць у рух млын у Міхалове — тут была толькі адна пара вальцаў разбітая. Трэба было ездзіць па абсталяванне — адзін падшыпнік для млына набыў у Варшаве (хадзіў па спежках паміж руінамі), другі — у Катавіцах. Трэба было ўсё дастаць „Двух вагавых, я трэці — кіраўнік дзяжурцыць увесь час”. Не разуваўся тыднямі, аж да ўдасканалення млына. У 1957 годзе, калі паставілі

млын-аўтамат, рабіў ён на тры змены. Як паставілі той новы млын (да тае пары малолі хлеб на камені), тады — „запах белы хлеб на гаспадарскіх сталах”! Працаваў там да 1971 года, калі пайшоў на пенсію... Усе супрацоўнікі млына ўжо паўміралі, адзін выехаў у Амерыку. А ён — „тэпаў пры ўсім”, сам быў кладаўшчыком, сам пільнаваў, ашчаджаў. Як звочыў злодзея, дык і з вуліцы ўмеў яго сцягнуць з украдзеным дабром. Узнагароджвалі за ашчаднасці і навінкі, таму і млын быў найлепшы ў ваяводстве. Антон Саковіч стасаваў рухавікі яшчэ даваенныя, якія абаграваліся драўнінай

(газагенератары), а перарабляў дызельныя таксама на такія, больш ашчадныя і прадукцыйныя. Гарадоцкі млын пабудоваў падобны да міхалоўскага. 35 гадоў на млынах рабіў. За што ні ўзяўся, куды ні крунуўся, усё яму спорылася, на ўсё меў вока. Тыя вочы да гэтай пары без акулераў зырка бачаць. Усё быў актыўны на працы, час меў для сябе толькі на чытанне, дыскусію з людзьмі аб палітыцы, гаспадарцы, грамадскай дзейнасці.

Вось, работа работай, але Антон Саковіч нястомна працаваў і на грамадскай ніве. Найбольш пільна пры старшыні БГКТ Міхасю Хмялеўскім, аж да адыходу Міколы Самоціка. Быў старшынёю Міхалоўскага аддзела БГКТ. Збіраліся ў ягонай хаце ды горада дэбатавалі з Антанам і „хвальбун Баршчэўскі”, і самадзейнікі. Можа па прозвішчы пералічыць усіх беларускіх аматараў культуры, з якімі з'ездзіў ваколцу. Памятае, як прывіталі іх міхалоўскі самадзейны гурт у Беявічах: „Вы лепшыя за „Лявоніху”!” Меў першае ў ваколцы радыё са слухавікамі, разведваў, „чым свет жыве”. Шмат прачытаў, многа ўбачыў. Вядома, дарваліся да яго цяпер хваробы старэчага веку, але тое, што час мае заняты, што псіхічна пазітыўна пастаўлены да людзей, што моцна займае яго актуальнае жыццё, быццам незаўважна „пераваліў” у другое стагоддзе свайго жыцця. Ды і выгляд яго мацукаваты — выразныя рысы твару, румянец, жывы пагляд вагачы, калі запальваецца да актуальных клопатаў краіны і свету. Вядома, добра, што ў сям'і лекар ёсць ды медсястра, сочаць за дзедкавым здароўем, да таго есці трэба гародніну, садавіну, вінаград, улюбёную вараную капусту з рабрынкай, малочны суп на вячэру, ужываць кілішка мала, не курцыць — вось „што рабіць, каб доўга жыць”! А галоўнае — тая няспынная цікаўнасць да жыцця і карыснага занятку!

Міра Лукша

Турызм у Крыноцкай гміне

Крыноцкая гміна ў аспекце разнастайнасці краявіду і культурных каштоўнасцей з'яўляецца адной з цікавейшых на Беларускай частцы. Аднак гэтыя каштоўнасці толькі ў невялікай ступені выкарыстоўваюцца дзеля прамоцыі турызму ў гміне. Турыстычнае добраўпарадкаванне тэрыторыі кволае, начлежная і гаспадаранамічная базы невялікія, няма турыстычных прадуктаў і прапаноў зацікаўлення каштоўнасцямі гміны ды культурных і фальклорных мерапрыемстваў паказваючых мясцовыя традыцыі. Нявыкарыстаныя магчымасці развіцця аграрызму (мала

кватэр) і конных праездак.

Найцікавейшымі населенымі пунктамі на тэрыторыі гміны з'яўляюцца Крынкі, Старая Грыбоўшчына і Крушыняны; апошняя мясцовасць вядомая ў краіне сваімі татарскімі традыцыямі. Крушыняны з'яўляюцца вузлавым пунктам веласіпеднага шляху з Ялоўкі ў Каралёвы Мост і двух пешых „татарскіх шляхоў”: Вялікага — з Саколка ў Крушыняны і Малага — з Крушынян у Валілы-Станцыю.

Краявід гміны прыцягальны. Тэрыторыя тут бугаркаватая, раздвоеная між слаба аблесенае Саколь-

скае ўзвышша і фрагмент Кнышынскай пушчы з лясамі і палямі. Найцікавейшыя панарамы сярод Сакольскага ўзвышша (200 м над узроўнем мора) са шматлікімі назіральнымі пунктамі і маляўніча пралягаючыя між узгоркаў даліны рэк Свіслачы і Нетупы. На тэрыторыі гміны выдзелены прыродны запаведнік „Нетупа” з бабовымі стойламі і экалагічны палетак „Багна Рудакі” на Свіслачы. У Санніках ёсць адукацыйны шлях з назіральнай вышкай.

З ліку культурных каштоўнасцей найцікавейшы для турызму ў наваколлі Крынак татарскі комплекс (мячэць і мізар) у Крушынянах. Цікавы таксама комплекс аб'ектаў

звязаных з дзейнасцю прарока Ільі ў Старой Грыбоўшчыне. Вялікую запаведную вартасць мае унікальная архітэктурная планіроўка Крынак і комплекс тамашніх помнікаў: царква, касцёл, дзве синагогі, парк, кіркіт і шматлікія старыя дамы. Захаваўся таксама запаведны прасторавыя планіроўкі вёсак з драўлянай забудовай; найцікавейшыя ў Крушынянах, Старой Грыбоўшчыне, Вялікіх і Малых Азяранах і Паўднёвым Востраве. Апошнія памяткі гэта двор з паркам у Горцы (XIX ст.), рэшткі двара і парк у Жылічах, дзве царквы ў Юраўлянах і драўляны будынак вадзянога млына ў Нетупе.

Міхал Мінцэвіч

Ніва
ТЫДНЕВЫ БЕЛАРУСКІ УПОВЯДНЫ

PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714

Наклад: 1 618 egz.

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.

Старшыня: Яўген Вапа.

Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.

Internet: <http://niva.iig.pl/>

E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.

Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.

Сакратар рэд.: Аляксандр Максімоў.

Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.

Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран-Асташэвіч.

Канцэлярыя: Галіна Рамашка.

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палочка, Марыя Федарук.

Друк: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na I kwartał 2006 r. upływa 5 grudnia 2005 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na IV kwartał 2005 r. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 6812401053111100000430494.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,50 zł, a kwartalnie — 45,50 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niva”, Białystok, ul. Zamenhofska 27, nr konta BPH PBK SA Oddział w Białymstoku 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

„Даўціпы” Андрэя Гаўрылюка

— Мой муж з'яўляецца выдатным
знаўцам кулінарнага мастацтва!
— Цяпер разумею, чаму ён не есць
дома.

***

Гутараць два сябры:

— Куды ты нядаўна ездзіў на экс-
курсію?
— Не ведаю, не праявіў плёнак.

***

— Як табе падабаецца наша но-
вая кватэра?

— Найбольш мне падабаюцца гэ-
тыя паглыбленні для шаф у сценах.
— Гэта не паглыбленні! Гэта пакоі.

***

Гледачы на лёгкаатлетичным спа-
борніцтве:

— Пабачыш, што выйграе той, які
бязьць пад чырвоным гальштукам!
— Гэта не гальштук, гэта язык.

***

— Прыйдзе час, — тлумачыць
прафесар, — што газеты зусім вы-
цясніць тэлевізія.

— Не веру, — адзваецца адзін
студэнт, — бо як тэлевізарам забіць
на сцяне муху?

***

Пасля гонкі трэнер жакею:

— Я мяркую, што на апошняй
прамой ты мог пабегчы хутчэй!

— Вядома, што мог, але шкада бы-
ло пакідаць каня.

***

Прыехаў хворы ў горад і пытае
прахожага:

— Куды мне падацца, каб трапіць
у найбліжэйшы шпіталь?

— Закрыйце вочы і паспрабуйце
перайсці гэтую вуліцу.

***

— Як пазнаць, каторы з двух
алоўкаў належыць міліцыянеру?

— Гэта будзе тупы з гумою.

Хочаце — верце, хочаце — не

Вы збіраецеся ісці з дома. Ля па-
рога выпалі з рук ключы — да няў-
дачы.

Выйшаў з дома і вярнуўся — бу-
дзе няўдача. Але, каб прыкмета не
збылася, трэба:

а) пасядзець на сталае;

б) паглядзець у люстэрка.

Перад тым, як выйсці з дома,
нельга нічога зашываць — не будзе
ўдачы.

Калі выйшаў з дома і тут жа су-
стрэў мужчыну — да ўдачы, жан-
чыну — да няўдачы.

Згубіць пальчатку — да няшчасця.

Убачыць павука ранкам — да су-
му, днём — да каханья, вечарам —
да надзеі, ноччу — да клопатаў.

Абувацца трэба пачынаючы з пра-
вай нагі — будзе ўдача на ўвесь дзень.
Адначасова ўдваіх выцірацца ад-
ным ручніком — да сваркі.

Калі выпадкова разальеш чай —
да нечаканасці. Часцей да прыемнай.
Свярбіць правая рука — з кімсьці
вітацца; левая рука — да грошай; нос
— да навін і да выпіўкі; правае вока
— да слёз, левае вока — да радасці;
брыво — да падарунку; у вуху свяр-
біць — да непагадзі і дажджу.

Калі падчас заключэння шлюбу
было сонечнае надвор'е і раптам
пайшоў дождж — да багацця.

Не выносьце смецця вечарам —
не будзе грошай. (мох)

беларускай салідарнасці

Адгаданка

1	2	3	4	5	6	7	8		
					9	10	11		
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
									22
23	24	25	26	27	28	29	30	31	
					32	33	34	35	36

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесе-
ныя згодна з іх парадкавымі нума-
рамі ў клеткі роспісу, складуць ра-
шэнне — афарызм Бенядзікта XVI.

1. пасля яго жніво буры = 4 _ 5 _ 19 _ 18 _ 11 _ ;
2. напр. двухвокіс вугалю або іпе-
рыт = 30 _ 31 _ 22 _ ;
3. супрацьлеглы пераду = 24 _ 33 _ 23 _ ;
4. спічатая вяршыня гары = 32 _ 25 _ 34 _ ;
5. смутак = 3 _ 2 _ 9 _ ;
6. Паўла, украінскі паэт і дзяр-
жаўны дзеяч (1891-1967) = 6 _ 8 _ 14 _ 15 _ 16 _ 17 _ ;
7. пацка або паслухмянае дзіця = 20 _ 21 _ 26 _ 13 _ ;

8. яго мерай і гады, і секунды = 28 _ 29 _ 1 _ ;

9. дзяржава з Токіо = 36 _ 12 _ 35 _ 7 _ 10 _ 27 _ . (ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу
месяца дашлюць у рэдакцыю пра-
вільныя рашэнні, будуць разыграны
кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 37 нумара

Дух, кіт, Лоеў, мыш, нага, не-
быль, опера, цыцка, чара, чума,
чын.

Рашэнне: У краўчыкі пачынаец-
ца намнога больш дыет чым у ле-
кара.

Кніжную ўзнагароду высылаем
Васілю Петручку з Беластока.

23.10 — 29.10

Баран (20.03. — 19.04.) Да 24.10.
рэалізуй свае важныя мэты. Пача-
так тыдня поўны сварак, счэпак.
Любоў паявіцца тады, калі ты да гэ-
тага гатовы. Аб шчасце ўдваіх трэба
дбаць. Сустрэнеш свайго старога ся-
бра альбо настаўніка, якіх даўно не
бачыў.

Бык (20.04. — 20.05.) Будзеш зай-
здросны і падазраваючы невядома
што, а гэта можа стаць падставай
скандалу альбо „ціхіх дзён”. Маг-
чымасці зарабіць грошы альбо доб-
ра іх укласці.

Блізняты (21.05. — 21.06.) Усё ця-
бе чамусьці ірытуе, нават сітуацыі,
на якія ты раней не звяртаў увагі.
Захоцацца прыспешыць тэмп жыц-
ця, а калі не ідзе па-твойму, дык
злуешся. Ідэальны час на каханне
(пад уплывам Юпітэра) канчаецца,
дык вырашы, з кім хочаш застацца
на ўсё жыццё.

Рак (22.06. — 22.07.) Гарантавана
шчасце ў каханні і фінансах, так-
сама выйгрышы ў латарэі (асабліва
калі ты з 22-25.06). Прыдалося б па-
лячыцца і адпачыць, варта выбраць
ца ў санаторый.

Леў (23.07. — 22.08.) Шчасце, вы-
датны настрой. „Спяшайся памалу”,
асабліва ў справах павышэння.
Твой сябра, якога табе ўсе зайздрос-
цяць, запрапануе табе супольнае ме-
рапрыемства. І твая парада яму —
„стрэл у 10”!

Дзева (23.08. — 22.09.) Будзеш
патрэбная і неабходная іншым, але
не лезь з парадзі і падмогай туды,
куды цябе не просяць; магчымы не-
малы канфлікт з-за гэтага. Варта
выбрацца ў адпачынак. Магчымае
запрашэнне ад асобы, з якой ты па-
знаёмілася нядаўна.

Шалі (23.09. — 22.10.) Трэба зра-
біць крыху парадку ў сваім жыцці.
Не адкладвай гэтага на пасля, лепш
не чакаць прымусу лёсу. Адкрыеш
у сабе жылку да інтарэсаў, што
прыдасца пасля фінансавых выбры-
каў лёсу.

Скарпіён (23.10. — 21.11.) З 26.10.
пачынаецца ў цябе ідэальны час на
ўсялякую дзейнасць. Будзе так зна-
каміта ішло, што можаш брацца на-
ват за недасягальныя дагэтуль спра-
вы. Сустрэчы ў меншай і большай
кампаніі.

Стралец (22.11. — 21.12.) Тэмпе-
рамент можа цябе павесці далёка,
але не пад вянец. Усё, што да гэтай
пары ішло табе з праблемамі, уда-
цца аформіць „ад рукі”. У парах усё
добра паскладваецца.

Казярог (22.12. — 19.01.) Хоць не
ўдасца справіцца табе з усім, досвед
прыдасца. Сумненні, дылемы — усё
гэта будзе табою калаціць, а гэта не-
найлепшае для настрою. Прэтэнзіі
блізкіх, што б ты ні зрабіў.

Вадалей (20.01. — 18.02.) Вадалей
з 2-6.02. не надта задаволення —
Нептун намяшае крыху ў іх жыц-
ці. Цяжка паразумецца з партнёрам
нават у дробязях. Адзін знаёмы псуе
паветра вакол цябе. Не чакай цуду,
што зоркі ўсё зробяць за цябе.

Рыбы (19.02. — 19.03.) Упіраючы-
ся пры сваім, можаш трапіць у нема-
лую кабалу. Магчымыя прыкрыя сі-
туацыі. Затое фартуна шырока ўсміх-
нецца. „Скок убок” можа зашмат каш-
таваць. Адным словам можаш моцна
кагосьці параніць, а неабдуманым асу-
джэннем смяртэльна абразіць.

Агата Арлянская